ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10-2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 228

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ԱՊՐԻԼԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 8 ՐՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամակադրոշմով)։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. Ի երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով՝ Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԵ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿ. „ՇՈՒԿԵՐՏ և ԿՈՄ." ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

Պետերբուրգի «ՍԻՄԷՆՍ եւ ԳԱԼՍԿԷ» ռուսական էլեկտրո-տեխնիկական գործարանների ակց. ընկ., Բեռլինի «ՍԻՄԷՆՍ եւ ԳԱԼՍԿԷ» ակց. ընկ., Բեռլինի «ՍԻՄԷՆՍ ՇՈՒԿԵՐՏ-ՎԵՐԿԷ» ակց. ընկ., Կոլոմէնի մեքենագործական ընկ. եւ եղբ. «ԿՐՈՄՊԼԷՅ» անգլիական գործարանի ներկայացուցիչներ։

ԷԼԵԿՏՐՈՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ — Դինամօ-մեքենաներ, էլեկտրաշարժիչներ ամեն տեսակ և ուժի՝ մշտական և փոփոխ էլեկտր. հոսանքի համար։ Էներգիայի յանձնումն որոշ հեռաւորութեան վրա։ Քաղաքներ և մասնաւոր ձեռնարկութիւններ լուսաւորելու համար կենտրոնական կայարանի սարքումն։ Բանսֆորմատորներ։ Օդամաքրիչներ ամեն տեսակ նպատակի համար։ Օզոնի օդամաքրիչներ։

ԷԼԵԿՏՐ. ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ — Մշտական և փոփոխվելիք լուսաւոր. համար մէկ և բազմաֆազ հոսանք։ Երկաթուղային ազդանշան։

ՀԵՌԱԳՐԻ ԵՒ ՀԵՌԱԽՕՍԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ — Անթել հեռագիր։ Հեռագրական ապարատներ։ Ամեն տեսակ հեռախօսներ։ Վտանգազուրկ ազդանշան գործիքներ։

ԼԱՄՊԱՆԵՐԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ — ԱՂԵՂՆԱՁԵՒ լամպաներ՝ ուշադրաւ և սովորական։ Տնտեսական լամպաներ «ՏԱՆՏԱԼ» և «ՄԻ-ՊԱՏՐՈՑԱՅԻՆ ԼԱՄՊԱՆԵՐ»։ Լամպաներ ածխային թելով։

ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ կան՝ դինամօ-մեքենաներ, էլեկտրաշարժիչներ, հաղորդիչներ, զանազան տեսակ նիւթեղէններ էլեկտրական կառուցուածքների համար և այլն։

ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏՆԵՐԸ եւ ՆԱԽԱՀԱՇԻՒՆԵՐԸ ուղարկվում են ըստ առաջին պահանջման։

Տելեֆոն № 533. Հասցէն հեռագիրն. համար՝ Шукертъ. Тифлисъ.

(կ.) (ա) 433. 52—1

ԼԱՄՊԱՆԵՐԻ ԵՒ ԱՄԱՆԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ

Ա. Մ. ՍԻՄԻՕՆԵԱՆՑԻ

Արմեանսկի բազարի և Բաշմաշնի փող. անկիւն, սեփ. տ., Խօջափարուխովի քարվանսարայի դիմաց։

Բաժանմունք Երևանեան հր. և Արմեանսկի բազարի անկիւն, Ադելխանեանի խանութի մօտ։

Ստացված են մեծ քանակութեամբ զանազան տեսակ լամպաներ՝ արտասահմանեան և ռուսական ֆաբրիկաներից։ Զանազան տեսակ սէրվիզներ թէ սեղանատան և թէ թէյի համար. անգլիական ֆայանս, զանազան խրուստալ և բակարա։ Կերօսինի խոհանոցներ, էմալեայ ամանեղէններ։ Ինքնաեռներ, դանակներ, պատառաքաղներ, գդալներ Ֆրաժէի և ուրիշն.։ Ապրանքներն առաջին ձեռքից, въ на валкою ստացված լինելու պատճառով, մրցում ենք թէ էժանութեան և թէ յատկութեան կողմից, որի համար խնդրում ենք անձամբ ստուգել։

Հարսանիքների և խնճոյքների համար բաց են թողնվում պահեստի բաժանմունքից ամեն տեսակ անհրաժեշտ իրեր որոշ վարձատրութիւնով (на прокатъ)։

(ու. կ. չ.) (ատ.) 414. 3—3

Adresse Télégraphique SANITAS

Адресъ телеграммъ САНИТАСЪ Тифлисъ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԴԵՂԱՏԱՆ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ

ԱՌԵՒՏՐԻ

ԹԻՖԼԻՍ, ԲԱՔՈՒ, ԲԱԹՈՒՄ.

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆՎՆԱՍ ՆԵՐԿԵՐ ՁՈՒԵՐԻ ՀԱՄԱՐ։ ՖՐԱՆԿՖՈՒՐՏԵԱՆ ՓՈՇԻ խմորի համար։ ՎԱՆԻԼ, ԶԱՖՐԱՆ, ԿԱՐԴԱՄՕՆ. ՄՈՒՍԿԱՏԷ ԸՆԿՈՅԶ և ԳՈՅՆ, ՆՈՒՇ՝ քաղցր և դառն. ԿԻՏՐՕՆԻ և ՎԱՐԴԻ ԻՒՂ, ՆԱՐՆՋԻ և ՎԱՐԴԻ ՋՈՒՐ։ ԱՐՕՄԱՏԻԿ ԼԷՊԷՇԿԱՆԵՐ —ԼԻԿԵՕՐ և ՆԱԼԻՎԿԱ պատրաստելու համար։

ատ. (կ. չ.) 416. 2—2

ԿՈՆԴԻՏԵՐԻ ԵՒ ԲՈՒԼԿՈՒ ԽԱՆՈՒԹ

Ա. Ի. ԱԼԻԽԱՆԵԱՆԻ

КОНДИТЕРСКАЯ И БУЛОЧНАЯ

А. И. АЛИХАНОВА

Վօրօնցօվսկայա հրապ. սեփ. տուն

Ֆիրման գոյութիւն ունի 1879 թւականից։

Պատիւ ունեմ յայտնելու յարգելի հասարակութեան, որ, անցեալ տարիների նման,

Քրիստոսի ս. Յարութեան

առաջիկայ տօների համար իմ կօնդիտերսկում

ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՒՄ ԵՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

պասկաներ, կուլիչներ, մազուրկիներ, հում պասկաներ, տորտեր

և այլ կօնդիտերեան պատրաստուածքներ։

Ապրանքների լաւ յատկութեան մասին համոզվելու համար ապրիլի 12-ից սկսած ունենք ԲՈԼՈՐ ՏԵՍԱԿ ՊԱՍԿԱՆԵՐԻ ՆՄՈՒՇՆԵՐ։

Յարգանօք՝ Ի. Ա. ԱԼԻԽԱՆԵԱՆ

(ա) 427. 1—1

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՍԱԼՕՆ

(Աղբիւր-Տարագին կից)

Ուրբաթ, ապրիլի 16-ին կը կայանայ

Բժշկ. Ա. Բարայեանի

հանրամատչելի ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑԻ ԿՐԿՆՈՒԹԻՒՆԸ

մասնաւորապէս

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ,

Ամուսնացողներից բժշկական վկայական պահանջելու հարցի մասին։

Մուտքը հոգևորականների, բժիշկների, ուսանողների, գրականագէտների և նրանց ընտանիքների համար 50 կ., կողմնակի անձանց 1 ր.։

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 9-ին։

(ա.օ.) (ատ.) 429. 2—1

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ

Իւրաքանչիւր տարի մենք կովկասցիներս ստանում ենք Ռուսաստանի հիւսիսից և արտասահմանից այնպիսի արդիւնքներ, որոնք յատուկ են մեր երկրին։

Ներմուծում ենք այն, ինչ որ մենք ունենք կամ կարող ենք ունենալ։

Ինչո՞ւ։

Որովհետև մենք արդիւնաբերում ենք փոքր քանակով, կամ արդիւնաբերում ենք այնպիսի ստոր յատկութեան մըթերք, որ ստիպված ենք լինում լաւագոյնը բերել տալ ուրիշ տեղերից։

Ո՞վ կարող էր, օրինակ, կարծել, թէ Անդրկովկասը, որ միլիօնաւոր գետնատին գեղեցիկ արօտատեղեր ունի և կարող է միլիօնաւոր պուդերով կաթնային արդիւնքներ ունենալ, ինքը իւրաքանչիւր տարի բերում է որոշ քանակութեամբ կարագ և հալած իւղ Ռուսաստանի հիւսիսից և Սիբիրից։ Իսկ դա իրականութիւն է։

Ո՞վ կարող էր հաւատալ, որ մրգերով, ընդեղէններով հարուստ Անդրկովկասը ստանայ չոր միրգ ուրիշ երկիրներից և երբեմն նոյն իսկ Ամերիկայից։ Դա ևս իրականութիւն է։

Բաւական է նոյն իսկ մի թռուցիկ ուսումնասիրութիւն կատարել մեր անդրկովկասեան շուկաներում, որ դուք համոզվէք, թէ շատ առարկաներ, որոնք ներմուծվում են մեր երկրի մէջ, կարող էին պատրաստվել մեզանում և կարող էին վաճառվել նոյն իսկ աւելի նպաստաւոր գներով։

Մեր երկրի բնական պայմանների և դրութեան մէջ գտնվող ուրիշ երկիրներ կարողացել են ստանալ մեծ տնտեսական նշանակութիւն միջազգային վաճառանոցում և գրաւել են որոշ տեղ, որը ապահովում է նրանց արդիւնքների կանոնաւոր վաճառահանութիւնը։

Իսկ մենք շատ թոյլ և դանդաղ ենք շարժվում, այնքան դանդաղ, որ վըտանգ կայ, թէ մենք կը կորցնենք նաև այն տեղերը, որ մենք ունեցել ենք շուկաներում, երբ ուրիշները եղել են դեռ ևս աւելի ստոր տնտեսական և տեխնիկական վիճակում։

Եւ զարմանալու ոչինչ չը կայ, եթէ այդպէս էլ լինի։ Եթէ ուրիշները արագընթաց առաջ են գնում, իսկ մենք անշարժ կանգնած ենք, շատ տրամաբանական է, որ մենք մի քանի ժամանակից յետոյ կարող ենք նոյն իսկ յետ մղվել մրցութեան դաշտում։

Ինչպէ՞ս կը նայէք դուք հետևեալ իրողութեան վրա։

Աւստրալիան, հեռաւոր Աւստրալիան, որ լայնատարած ծովերով և ովկիանոսներով բաժանված է Ռուսաստանից, փորձ է արել առաջարկելու Պետերբուրգի բնակիչներին ոչխարի միս։ Աւստրալիա և Պետերբուրգ։ Դըժուար է երևակայել. բայց դա իրականութիւն է։ Աւստրալիան շոգենաւերով միս է ուղարկել Պետերբուրգ և նշանակել է նրա գինը 6 րուբլի պուդին, ուրեմն մերձաւորապէս այն գինը, որ տալիս է թիֆլիսեցին իր վաճառանոցում տեղական ոչխարի մսին։

Ահա ինչպէս է գործում ուժեղ մըրցողը։ Ահա ինչի է ընդունակ գիտութեան, տեխնիկայի յաջողութեան հետևողը և կազմակերպչական ոգի ունեցողը։ Կարծես՝ քիչ է մնում, որ աւստրալիական միսը շուտով երևան գայ և կովկասեան վաճառանոցում և լցնի պակասը։

Աւստրալիական միսը, ճիշդ է, սառեցրած միս է։ Բայց ինքը սառեցման այդ գործը տեխնիկական մի այնպիսի հրաշալիք է, որ կոչված է տակնուվրա անելու միջազգային առևտուրը, և ով չը կարողանայ օգտվել տեխնիկայի այդօրինակ դիւրութիւններից, պէտք է յետ մնայ իր մրցակիցներից։

Դժբաղդաբար, մեր երկրի մէջ եղած հաստատութիւնները չեն կարողանում կազմակերպող և ղեկավարող դեր ստանձնել իրանց վրա, առաջ քաշել ամեն մի նախաձեռնութիւն և պաշտպանել մեր երկրի տնտեսական շահերը։ Բորսային և առևտրական ատեանները մինչև այժմ չը փորձեցին ոտք դնել գործունէութեան այդ ճանապարհի վրա։ Միւս հաստատութիւնները զբաղված են իրանց մերձաւոր խնդիրներով և ընդհանրապէս չեն հանդիսացել միանալու ընդհանուր գործառնութիւնների համար։

Իսկ պետական հիմնարկութիւնները դեռ ձեռնպահ են մնում այդ ասպարէզում։

Մինչև ե՞րբ պէտք է սակայն շարունակվի այսպիսի վիճակը։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկվա, 12 ապրիլի

Ուսպէնսկի տաճարից յափշտակված բոլոր թանգագին ակներն արդէն գտնված են։ (Հ. Գ.)

Հէլսինգֆորս, 12 ապրիլի

Հիմնական օրէնքների մանանժողովը ձեռնարկեց քննելու սեկցիայի մշակած սէյմի պատասխանի նախագիծը՝ համապետական օրէնսդրութեան հարցի առիթով։

Բասհաուզի դատարանում սկսվեց ապօրինաբար զէնք ներմուծելու գործի քննութիւնը։ Գործը յարուցել է մաքսատան վարչութիւնը Հէլսինգֆորսի, Աբօյի, Վըբօրգի, Նիկոլայստադի և ուրիշ քաղաքների շատ զինավաճառանոցների դէմ։ (Հ. Գ.)

Մինսկ, 12 ապրիլի

Մինսկում Բէրգման անուան տակ ապրողը երևաց, որ բժիշկ Սլօնիմսկին է, որ չորս տարի առաջ Պետերբուրգի պետական բանկում կոմս Տօլստոյի կառավարիչ ազնուական Սօկոլովի անուամբ ստացաւ 1.600,000 րուբլի և յետոյ փախաւ ցնորվածների հիւանդանոցից, ուր գտնվում էր քննութեան համար։ Նրա կալանաւորութեան հետ միասին յայտնագործվեց մի խումբ, որ պարապում էր կեղծ թղթերով փողեր ստանալով։ (Հ. Գ.)

Նովոչերկասկ, 12 ապրիլի

Տեղի ունեցաւ բնակիչներից մի մեծ ժողով պօլիտեխնիկումը տեղափոխելու հարցի առիթով։ Ներկայ էին բըժիշկներ, իրաւաբաններ, օֆիցերներ։ Ժողովը որոշում կայացրեց խնդրել մինիստրների խորհրդին թողնել ինստիտուտը Նովոչերկասկում։ Մի յատուկ պատգամաւորութիւն այդ առիթով մեկնելու է Պետերբուրգ։

Երեկոյեան հեռագիր ստացվեց տեղեկատու բիւրօյից, որով բիւրօն յայտնում է, որ պօլիտեխնիկական ինստիտուտը Նովոչերկասկից տեղափոխելու մասին տարածված լուրերը միանգամայն սխալ են։ (Հ. Գ.)

Սալօնիկ, 12 ապրիլի

Դէպի Պրիզրէն գնացած զօրամասը գնդապետ Շէֆկի-բէյի հրամանատարութեամբ Տրնօլէվա գիւղի մօտ ընկաւ ալբանացիների սարքած դարանի մէջ։ Տեղի ունեցաւ ճակատամարտ, որ տևեց մինչև կէս գիշեր և առաւօտեան վերսկսվեց։ Հետևանքը յայտնի չէ։

Ֆէրիզօվիչի-Պրիզրէն գծի հեռագիրը փչացած է։ Արտակարգ գնացքներով Ֆէրիզօվիչի ուղարկվեցին երկու հրացանաձիգ վաշտեր Սալօնիկից։ (Հ. Գ.)

Վիէննա, 12 ապրիլի

Պարոնների պալատը ընդունեց 220 միլիօնի փոխառութեան օրինագիծը։ (Հ. Գ.)

Բեռլին, 12 ապրիլի

Վօլֆին հեռագրում են Չիկագօյից, որ Հիւսիսային-Ամերիկայի կենտրոնական և արևմտեան մասում ուրագանը ահագին վնաս է պատճառում ցանքսերին։ Վնասները հաշւում են 30 միլիօն դոլլար։

Արհեստակցական միութիւնների արտակարգ ժողովը երկու միլիօն կազմակերպված բանւորների 422 պատգամաւորների մասնակցութեամբ համակրանք յայտնեց լօկաուտի ենթարկված շինարարական բանւորներին։ (Հ. Գ.)

Սօֆիա, 12 ապրիլի

Պաշտօնական լրագիրը կտրականապէս հերքում է տեղական մամուլի մի մասի լուրերը այն մասին՝ իբր Սօֆիայում մակեդօնական նոր շարժում է պատրաստվում։ Սակայն «Դրեպօրցի» կարծիքով երկիւղ կայ, որ յանցաւոր ագիտացիան նպաստաւոր հող գտնէ Մակեդօնիայի բօլգար ազգաբնակութեան մէջ, որ կարող է դժգոհութեան լուրջ առիթներ տալ։

Վիլնա, 12 ապրիլի

«Новая Русь» լրագրի խմբագիր Զայօնչկօվսկին և լրագրի թղթակից Վրուցեվիչը 1533-րդ յօդուածի մեղադրական կէտով նահանգական դատարանից ենթարկվեցին 3 շաբաթով բանտարկութեան։ (Հ. Գ.)

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ

Պարիզ, 12 ապրիլի

Պարիզում ընտրութիւնները վերջացան առանց միջադէպերի։ Շամբօնում և Ֆուժէրօլում (Լուարի նահանգ) տեղի ունեցան անկարգութիւններ։ Հրդեհվեց քաղաքային վարչութիւնը, վիրաւորվեցին հինգ ժանդարմներ։ Ստացված հետևանքները վկայում են քաղաքական փոխված դրութեան մասին։ Հրատարակված են 196 վիճակների ընտրութիւնների հետևանքները։ Ռէակցիօներները կորցրին 1 տեղ, նացիօնալիստները՝ 4, ձախակողմեան հանրապետականները շահեցին 5, արմատականները և արմատական-սօցիալիստները՝ 3, անկախ սօցիալիստները՝ 1, միացեալ սօցիալիստները՝ 1։ Արմատական Բերլի յաղթեց Լիօնում սօցիալիստ Պրէսանսէին։ Բրիանը ընտրվեց 9500 ձայնով։

Առ այժմ ընտրվել են 549 պատգամաւորներ, ի թիւս որոց 53 հանրապետականներ, 14 արմատական-սօցիալիստներ, 10 անկախներ, 29 միացեալ սօցիալիստներ, 36 առաջադիմականներ, 12 նացիօնալիստներ, 47 պահպանողականներ, 218 լիբէրալներ։ Հանրապետականները շահեցին 11 և կորցրին 2 տեղ, արմատականները շահեցին 11, անկախ սօցիալիստները շահեցին և կորցրին 1-ական տեղեր, արմ.-սօցիալիստները շահեցին 1, միացեալ սօցիալիստները շահեցին 6 և կորցրին 4 տեղ, պահպանողականները և լիբէրալները շահեցին 5 և կորցրին 8 տեղ, նացիօնալիստները շահեցին 1 և կորցրին 2 տեղ, առաջադիմականները շահեցին 10 և կորցրին 9 տեղ։

Ներքին գործերի մինիստրութեան վերջին հաշւետւութեան համաձայն, արմատականները և արմատական-սօցիալիստները կորցրին 2 տեղ, միացեալ սօցիալիստները շահեցին 3, ձախ. հանրապետականները շահեցին 8, ռէակցիօներները կորցրին 3, նացիօնալիստները շահեցին 1, առաջադիմականները կորցրին 1 տեղ։ Բացի վեց դէպքից ընտրութիւնների վերջին հետևանքները պարզ են։ Բոլոր մինիստրները ընտրվեցին վերստին, բացի Միլլիէրանից, որի վերաբերութեամբ կատարվելու է կրկնաքուէարկութիւն։

Մամուլը, ընդգծելով այն հանգամանքը, որով ընտրութիւնները անցան, և ընտրվողների թւի աւելացումը, գտնում է, որ ընտրութիւնները էական փոփոխութիւններ չեն մտցնի պալատի կազմի մէջ։

Պարիզի քաղաքային վարչութիւնը հանդիսաւոր ընդունելութիւն ցոյց տուեց Ռուզվէլտին։ Ընդունելութեանը ներկայ էին մինիստրներ Բրիանը և Պիշօնը և նախագահ Ֆալիէրի ներկայացուցիչը։ Ճառեր արտասանեցին Ռուզվէլտը, Սէնի նահանգի քաղաքապետը և ոստիկանապետը, մունիցիպալ խորհուրդների նախագահները։ Կայացաւ նախաճաշ 200 անձի ներկայութեամբ։ (Հ. Գ.)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Արդաբիլ, 12 ապրիլի

Շահսէվանների Խալխալցէ ցեղի էմիրը անձնատուր եղաւ Արդաբիլի նահանգապետին առանց կռւի։ Նասրուլլախանը փախաւ, լուրերին նայած, Խօջաբէկլուցիների քօչատեղը։ Եփրեմը Արդաբիլ կը հասնէ վաղը։ (Հ. Գ.)

Ուրմիա, 12 ապրիլի

Դրութիւնը այստեղ չափազանց ծանր է. պարսից իշխանութիւնները, որոնք սոսկ անունով գոյութիւն ունեն, նաև թիւրքաց զօրախմբերի հրամանատարները, որոնք գրաւած ունեն Ուրմիայի շրջանի պարսկական հողերը, ոչ մի միջոց ձեռք չեն առնում կարգ ու կանոն և ապահովութիւն մտցնելու։ Տեղական մահմեդականները բացէ ի բաց թշնամութեամբ են վերաբերվում դէպի Ուրմիայի քրիստոնեաները, առանձնապէս դէպի ուղղափառ սիրիացի-

ները. կալուածատէրերը խստութեամբ նեղում են իրանց ճորտ քրիստոնեաներին. քիւրդերը շարունակ գիշերային զինված յարձակումներ են գործում քրիստոնեայ գիւղերի վրա, կողոպտում են, յափշտակում կանանց՝ բռնութեամբ նրանց հաւատափոխ դարձնելով։ Երեք շաբաթ սրանից առաջ յափշտակված ուղղափառ աղջիկը մինչև օրս չէ վերադարձված, չը նայած ռուսաց հիւպատոսի բողոքին։ Ամեն օր ռուսական հոգևոր միսսիան են մտնում շրջակայ քրիստոնեաները խմբերով և պաշտպանութիւն խնդրում։ Եթէ Ռուսաստանի և Անգլիայի կողմից որևէ վճռական ազդեցութիւն չը լինի, անկարելի է յոյս դնել կարգ ու կանոնի վերահաստատութեան և քրիստոնեաների կացութեան ապահովութեան վրա։ (Հ. Գ.)

—

Թ է հ ր ա ն.—Ռաշտում տեղի ունեցան բազմաթիւ կալանաւորութիւններ, որովհետև դաւադրութիւն են բացել կառավարութեան դէմ, որի նպատակն է եղել տների և շուկաների հրձիգութեան միջոցով խռովութիւն և օտար պետութիւնների միջամտութիւն առաջացնել։ Բանտարկվածներից շատերը ուլուրներ են։ Քննութիւն է կատարվում։ («Р. В.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԼ. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Մոսկվայի հայ հասարակութեան մի մասի մէջ՝ Լազարեան ճեմարանի հայոց լեզուի ուսուցիչ Կ. Կուսիկեանի նախաձեռնութեամբ՝ մի գեղեցիկ միտք է յղացել—տօնել այս տարվայ մայիսի 2-ին մեր շնորհալի բանաստեղծ Ալ. Ծատուրեանի գրական գործունէութեան 25-ամեակը։

Տարիներ շարունակ մի տգեղ երևոյթի ականատես ենք եղել։ Մոսկվայի, ինչպէս և հայ հասարակութեան մէջ՝ մի տեսակ սնահոգութիւն է տիրում. մարդկանց չեն ոգևորում բարձր գաղափարներ և վեհ ըսկըզբունքներ, անկախ այն բանից՝ թէ ումնից են ելնում դրանք, այլ ամեն բանի կրիտերիում որոշողն անձնական ես է, սեփական կիրքը. բաւական է, եթէ մի գործ դուք չէք սկսում կամ եթէ մէկին այդ գործում մասնակից չէք անում, և այդ մէկը որչափ էլ մտաւորապէս ու բարոյապէս թզուկ լինի՝ այնուամենայնիւ պիտի ձգտէ գործը տապալել։ Մեզ թւում է, թէ գոնէ այժմ այս սև ու գարշ ոգին տեղիս հայ հասարակութեան միջից կը չքանայ։

Կան անհատներ, որոնց շուրջն ամեն մի կիրք զսպվում է և ամեն ոք համախմբվում. Ալ. Ծատուրեանն արժանի է այդ հազուագիւտ անհատներից մէկը լինելու. Մոսկվայի հասարակութիւնն իր ամբողջութեամբ պարտաւոր է այս յօբելեանը կատարել։ Երկու շաբաթ առաջ բաղդ ունեցանք ներկայ լինելու յայտնի գիտնական, հոգեբոյժ պրոֆ. Ռոտի, Շանեավսկիի համալսարանի հոգաբարձութեան նախագահի, ուսուցչապետական գործունէութեան 25-ամեայ և գիտական գործունէութեան 40-ամեայ յօբելեանին. և պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս մեծութիւնները ժողովվել էին մի տեղ. չէր կարելի չը դիտել, առանձին իմն հիացքով, թէ ինչպէս Մոսկվայի գիտական աշխարհը ժողովվել էր անկեղծ սրտով իր երախտագիտութիւնը յայտնելու մի անխոնջ և մարդասէր գործչի. այդտեղ էր բժշկական աշխարհը և Մոսկվա քաղաքի ինքնավարութիւնը. այդտեղ էին բոլոր ուսումնական հաստատութիւնների ներկայացուցիչներն և ուսանող-ուսանողուհիները, մինչև իսկ ծառաները. այդտեղ էին առաջին և երկրորդ Պետական Դումայի անդամներից մի քանիսը, առաջին Պետական Դումայի նախագահ Ս. Ա. Մուրոմցեվը։ Բազմաթիւ ուղերձների, անթիւ հեռագիրների հետ՝ ռուսը գիտէ ըստ արժանոյն գնահատել իր արժանաւոր զաւակին։ Որովհետև պրոֆ. Ռոտը փոքր ի շատէ ապահովված մարդ է, ուստի նրա յօբելեանը յաւերժացնում էին նպաստներով, նրա անուան թոշակներ հիմնելով, մինչև իսկ մէկը, որ կամեցել էր անյայտ մնալ, նուիրում է 10,000 ր., որպէսզի Շանեավսկիի համալսարանի ապագայ շէնքում՝ մի ամբողջ լսարան Ռոտի անունով կոչվի։

Մոսկվայի հասարակութիւնը ևս հարկաւ չի բաւականանայ միայն ուղերձներով, կեցցէներով և ծափերով. մեզ թւում է, որ հասարակութիւնն աւելի լուրջ պարտականութիւն ունի։ Մեր առաջն է մի տաղանդաւոր բանաստեղծ իր գրական և հասարակական գործունէութեամբ, որն ամբողջ 25 երկար ու ձիգ տարիներ երգել է հայ ժողովրդի դարդը, լացել նրա ցաւը, որը խնդացել է նրա հետ, արտասվել դարձեալ նրա հետ. բանաստեղծ, որ մինչև այսօր միայն տուել-մատակարարել է, առանց մի բան ստանալու, որը վառնել է շռայլօրէն իր ջիղերը, առողջութիւնը և թոքերը իր սիրած հայ ժողովրդի համար։ Ծատուրեանի երիտասարդական աղքատիկ, չարքաշ և աստանդական կեանքը թողել է նրա վրա իր ծանր դրոշմը. իսկ անցեալ տարվայ թոքերի բորբոքումը խսպառ ջլատել է նրա ոյժերը։ Մինչև այսօր Պառնասի զաւակը, թողած իր միսսիան, իր օրը մի առևտրական տան գրասենեակումն էր մթնեցնում։ Սակայն այժմ... Այժմ նրա ոյժերը դաւաճանել են, հիւանդութիւնն արդէն ըսպառնացող շրջանն է ոտք կոխում. բանաստեղծին անհրաժեշտ է մի քանի տարիների անդորրութիւն։

Ժամանակ չէ՞ արդեօք, որ Մոսկվայի հայ հասարակութիւնը իր տածած յարգանքը դէպ մեր բանաստեղծը՝ իրական գործի փոխի։ Ամեն մի գաղափար, ամեն մի զգացմունք յարգի է այն ժամանակ, երբ նա գործի հետ է կապված։ Դժոխքի ճանապարհին էլ, ասում են, ամենավեհ գաղափարներ և վսեմ զգացմունքներ կան սփռված, բայց քանի որ նրանք գործի չեն փոխվում, ուստի դժոխքն էլ մնում է միշտ դժոխք։

Տեղիս հայ գաղութը պարտաւոր է Ծատուրեանի ապահովութեան մասին խորհել, պարտաւոր է նա գէթ այսուհետև միջոց տալ նրան օրն ի բուն պարապել իր քնարով, իր սիրած հայ ժողովրդի վիշտն ու ուրախութիւնը երգելով։

Սա հասարակութեան բարոյական պարտքն է և Ալ. Ծատուրեանի անկապտելի իրաւունքը։

Տեսնենք մեր հասարակութիւնը ցոյց կը տայ, որ ինքը հասունացած է, թէ դեռ շատ նորանոր զոհեր են պէտք...

Առ-Ջէն

Մոսկվա, 5 ապրիլի

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Բ ա գ ու, 8 ապրիլի

Գիշերս, եղբ. Նիկիտինների թատրոն-ցիրկում, Մակսակովի բենեֆիսին տրվող «Մազեպա» օպերայի ներկայացման ժամանակ, մի խայտառակ դէպք տեղի ունեցաւ դերասանների մէջ, որի հետ աւելորդ չեմ համարում ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներին։

Միջարարներից մէկի ժամանակ, երբ հասարակութիւնը սկսել էր դահլիճից դուրս գալ, յանկարծ բեմի վրա ինչ-որ ձայներ և աղմուկ են լսվում։ Հասարակութիւնը, կարծելով թէ հրդեհ է, սարսափած սկսում է դէպի դուրս փախչել։ Ահա այդ ժամանակ, յանկարծ բեմի փոքրիկ վարագոյրի ետևից երևում է դերասան Իւժինը և սարսափած աղաղակում. «Ի սէր Աստուծոյ, բժիշկ... Մակսակովը սպանեց կնոջս...»։ Րոպէապէս Իւժինի ետևից երևում է նաև Մակսակովը և, արտասուքը աչքերին, յուզված ձայնով ասում. «Պարոնայք, ոչինչ չը կայ, սուտ է... Իւժինը դիտմամբ է այդ բոլորը սարքել, որպէսզի տապալէ իմ բենեֆիսը...»։

Եւ մինչև հասարակութիւնը ապուշ կտրած՝ մնացել էր տարակուսած, պարզվում է հետևեալը։

Ներկայացման ժամանակ, Իւժին քանիցս դիմում է Մակսակովին և պահանջում, որ նա երկար միջարարներ չը տայ, ասելով որ իր կինը, տ. Երմոլաևա-Իւժինան հիւանդ է և պէտք է շուտով վերջացնէ ներկայացումը, որպէսզի գնայ հանգստանալու։ Մակսակովը ոչ մի ուշադրութիւն չէ դարձնում նրա պահանջին, ասելով որ մինչև ամեն ինչ պատրաստ չը լինի, նա չէ կարող վարագոյրը բարձրացնել։ Իւժինը վիրաւորվում է, հանում շորերը և երկրորդ գործողութեանը բեմ չէ դուրս գալիս։

Այդ բանը սաստիկ ազդում է Մակսակովի վրա և նա, հաւատացած լինելով որ Իւժինը, նախանձելով իր բենեֆիսի աջողութեանը, կամենում է ինչ կերպ էլ լինի տապալել ներկայացումը, միջարարի ժամանակ մի քանի կծու խօսքեր է ասում նրան և նրանց մէջ սուր վիճաբանութիւն է ծագում։ Տիկ. Երմոլաևա-Իւժինան, կարծելով թէ նրանք կռւում են, յանկարծ ուշաթափվում է, և այդ բանից օգտվելով Իւժինը իսկոյն դուրս է գալիս և յայտարարում թէ Մակսակովը սպանել է իր կնոջը։

Իսկոյն և եթ բեմի ետևն է գնում քաղաքապետը և պահանջում վերջ տալ վէճին ու շարունակել ներկայացումը, խոստանալով քննել դէպքը և մեղաւորին պատժել։

Յաջորդ գործողութեան ժամանակ հասարակութիւնը, որը արդէն տեղեկացել էր դէպքի մանրամասնութեան հետ, օվացիաներ է սարքում Մակսակովին։

Այսօր քաղաքապետը, իր մօտ կանչելով Մակսակովին և Իւժին ամուսիններին, քննում է դէպքի մանրամասնութիւնները և առաջարկում նրանց հաշտվել, հակառակ դէպքում սպառնալով գործը դատարանին յանձնելու. բայց նրանք չեն համաձայնվում քաղաքապետի առաջարկին։

Այսպիսով, կուլիսների ետևում սկսված վէճը երևի կը վերջանայ դատարանի դահլիճում։

Վ. Դիմաքսեան

—

Գ ր օ զ ն ի յ, 8 ապրիլի

Այսօր առաւօտեան, ժամը 7-ին, խուզարկութեան ենթարկվեց տեղիս հայոց ծխ. դպրոցի աւ.-ուսուցիչ Գ. Փարաջանեանի բնակարանը, որը գտնվում է հէնց ուսումնարանի շէնքում։ Խուզարկութեան ենթարկվեց նոյնպէս և ուսումնարանի դահլիճը։ Կասկածելի ոչինչ չը գտան, միայն վերցրին ուսումնարանի բոլոր մանկական գրքերը և ուսուցչի բոլոր անձնական նամակները։ Ուսուցիչը ազատ է։ Այս արդէն 3-րդ անգամն է, որ խուզարկութեան է ենթարկվում ուսուցչի բնակարանը։

Ղահրամանեան

—

Ս ու խ ու մ, 10 ապրիլի

Ամսիս 8-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, իր սեփական կալուածքում, որը գտնվում է Սուխումից մօտ 45 վերստի վրա, մարդասպանների անողորմ գնդակներին զոհ գնաց երիտասարդ հասակում իշխ. Ալեքսանդր Արսէնեան Բէհբութեանցը։

Հանգուցեալը, մեր կեանքի ամայութեան մէջ, այն հազուագիւտ անհատներից էր, որոնք, արհամարհելով մայրաքաղաքների փարթամ կեանքը, նուիրվում են գիւղական կեանքին և իրանց ձեռք բերած գիտութիւնը գործ դնում երկրի բարգաւաճման համար։

Հանգուցեալը, ի նկատի ունենալով իր սեփականութիւնը կազմող այն ահագին տարածութիւնների անմշակ և անօգուտ մնալը, որ նուիրել է կառավարութիւնը իր հօրը և պապերին՝ հայրենիքին մատուցած քաջագործութիւնների համար, ընտրել էր իրա համար գիտութեան գիւղատնտեսական ասպարէզը, որպէսզի իր նախնիքների զէնքի աջողութեան արդիւնքը մշակէ, արդիւնաւոր դարձնի։

Հանգուցեալը իր բարձրագոյն ուսումը աւարտելով Մոսկվայում, կատարելագործվելով Պարիզում, որպէս հմուտ գիւղատնտես, գալիս է իր ծրագիրը իրագործելու։ Բայց ահա գործի սկզբում՝ խաւարի սիրահար օձի ծնունդները, իրանց անողորմ գնդակով, վերջ են տալիս նրա կեանքին և յօդս ցնդեցնում այն գեղեցիկ ծրագիրը, որը շատ բան էր խոստանում մեր շրջանի կուլտուրայի զարգացմանը։

Սպանութիւնը տեղի է ունեցել տան մէջ, երբ նա քաղաքից նոր էր տեղ հասել և թէյի պատրաստութիւն էին տեսնում։ Կան և ծառայողներից երկու հոգի վիրաւորված՝ մէկը ծանր, միւսը թեթև։ Մարդասպանները ոչինչ չեն վերցրել։ Սպանութեան շարժառիթը, առայժմ, որոշ յայտնի չէ։ Երեկ դէպքի վայրը գնացին կառավարչական պաշտօնեաները։

Վ. Ծատուրեան

—

Ղ շ լ ա ղ, 9 ապրիլի

Թ. Հ. Գիւղատ. և Տնայն. Ընկ. մեզ ուղարկել է կուլտուրական խոտաբոյսերի մի կոլլեկցիա տեղիս փորձադաշտի համար։ Մեզ հասած տեղեկութեան համաձայն, նոյն ընկերութիւնը նոյնանման գիւղատնտեսական փորձեր անելու է մի շարք գիւղերում։

Ցանկալի է, որ վերոյիշեալ փորձերը ընկ. հրաւիրած ինստրուկտոր-գիւղատնտեսի անմիջական հսկողութեան տակը կատարվեն։

Շրջանիս գիւղացիութիւնը, շնորհիւ իր նահապետական տնտեսութեան անշարժ ձևերին և յետամնացութեան, խոտերի մշակութեամբ չէ զբաղվում, չը նայած որ չոր խոտի պահանջը, որպէս ծախու ապրանք, շատ մեծ է լինում թէ ներսի և թէ դրսի շուկաներում։

Բացի դրանից կուլտուրական խոտաբոյսերից մի քանիսն ունեն պարարտացնող յատկութիւն, որը նմանապէս ահագին օգուտ կը տայ մեր ուժասպառ հողերին։

Ներկայումս գիւղացին կարծես ափսոսում է խախտել նահապետական գիւղատնտեսութեան մաշված հիմքերը։ Այդ ցաւալի երևոյթի դէմ կարելի է կռւել փորձնական դաշտեր հիմնելով և մասնագէտ գիւղատնտեսներով, որոնց սուր կարիքը շատ վաղուց է մեր երկրի ամեն մի շրջանում զգացվում։

Գիւղատնտեսական փորձերը, աչք ծակող փորձերը միայն կարող են յեղաշրջել մեր գիւղացիութեան ներկայ տնտեսութեան քարացած ձևերը։

Ահա այդ բոլորը աչքի առաջ ունենալով ի սրտէ ողջունում ենք յարգելի ընկերութեան գործունէութեան առաջին քայլը և ցանկանում ենք կատարեալ աջողութիւն կուլտուրական անդրանիկ փորձերին։

Մ. Ղազարեան

ԲԱԳՈՒԻ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

Փ ո ղ չը կ ա յ

Ասում են, թէ ազէտ ենք մենք, որ գոյութեան կռւի ասպարէզում մենք անհամբերաշխ ենք, տակտից զուրկ, անհեռատես ու անդիմացկուն։

Ասում են, որ բարքերի ապականութիւնը հեղեղում է մեզ, անառակութեան անդունդը ներսում, իսկ հին նախապաշարումները պատնէշներ են կանգնեցնում մեր առաջխաղացութեան առաջ։

Իրաւ են ասում։

Պէտք է փարատել տգիտութիւնը, բանալ դպրոցներ, զարգացնել գեղարուեստը, կազմակերպել կուլտուրական գործակցութիւններ, խրախուսել նախաձեռնութեան ոգին, օգտակար ձեռնարկութիւնները...

Պէտք է, այո։

Սակայն ի՞նչ միջոցներով։

Առանց փողի ոչինչ չէ կարելի անել։

Դիմում էք միլիոնատէրին։

— Փող չը կայ,—պատասխանում է նա, որի աջակցութիւնը մեծ երաշխաւորութիւն է հանրօգուտ գործի աջողութեան համար։

Պէտք է կռւել ծայրայեղ չքաւորութեան դէմ. սովի, աւերածութեան ու ջարդերի դժբաղդ զոհերին եղբայրական ձեռք մեկնել։ Պէտք է մեր կեանքի մէջ թագաւորող չարիքն արմատախիլ անել։

Կռւել է հարկաւոր։

Բայց խելացի ու նպատակայարմար կը լինի այդ կռիւը այն ժամանակ միայն, երբ նա մղվում է հաւաքական ոյժերով, միացեալ գործակցութեամբ։

Դիմում էք ունևորին։ Անձնական զոհողութիւն չէ պահանջվում նրանից, այլ նիւթական չնչին նպաստ։

— Փող չը կայ,—պատասխանում է այդ ունևորը։

Նոյն պատասխանն է տալիս միջակ կարողութեան տէր մարդն էլ, չքաւորն էլ։

— Փող չը կայ, միաբերան աղաղակում են ամենքը բոլոր քաղաքներում, բոլոր գիւղերում։

Ի՞նչ դժուարութիւն է մի միլիոնատիրոջ համար իր տարեկան ճոխ բիւջէից զեղչել մի քանի հազար ռուբլի և յատկացնել մի այնպիսի գործի համար, որի շուրջը կարող են խմբվել մի քանի տասնեակ ու հարիւրաւոր մարդիկ, աշխատանք ստանալ, ապրել ու ապրեցնել իր նմաններին։

Ի՞նչ դժուարութիւն է մի ունևորի համար իր ամենօրեայ հարուստ սեղանից փշրանքներ ձգել այն հասարակական սեղանի վրա, որից կերակրվում են քաղցածներն ու արկածեալները։

Ի՞նչ ծանրութիւն է միջակ կարողութեան տէր մարդու՝ թէկուզ չքաւոր, բայց իր ամենօրեայ վաստակն ունեցող աշխատաւորի կամ արհեստաւորի համար իր միօրեայ վարձի լուման ձգել հասարակական օժանդակութեան գանձարանի մէջ իր նմանների գոյութիւնը ապահովելու համար։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԴՌՆԵՐԸ ԲԱՑ ԵՆ

Ա.

Մեր և Թիւրքահայ մամուլի մէջ բանակռւի նիւթ է դարձել ազգային վարչութեան և ժողովի կողմից մի անգամ դրական մտքով վճռված այն խնդիրը, թէ մեր եկեղեցիների դռները պէ՞տք է արդեօք բաց լինեն այլևայլ ժողովների համար հայ ժողովրդի առաջ թէ՞ ոչ։

Եթէ մեր անձնական տրամադրութիւնները, եթէ մասնաւոր երևոյթները մի կողմ ձգենք և առաջադրված խնդրի վրա նայենք ուղիղ կերպով, կը տեսնենք, որ մեր եկեղեցիները ժողովարաններ են եղել սկզբից մինչև մեր օրերը։ Մեր եկեղեցիները ոչ միայն աղօթքի տուն, այլ նաև մեր ազգային ցաւերի ու հոգսերի համար դեղ ու դարման անելու, ճար ու հնար մտածելու խորհրդարան, այլևայլ ընտրութիւններ կատարելու ժողովարան, հալածանքների ժամանակ պատսպարան ու բնակարան են եղել։

Դեռ երէկ մէկել օրը՝ Կովկասում մեր ազգային եկեղեցու դռները բաց էին անխնայ «չէյթանի» գլուխը եղբայրական համբոյրներով ջախջախելու համար խուռներամ հաւաքվող նաև մահմեդական ժողովականների ու ճառախօսների առաջ։ Այսպէս և մահմեդական մէջիդները սիրալիր կերպով ընդունում և ունկնդիր էին լինում սիրոյ և խաղաղութեան քրիստոնեայ ժողովականներին, ճառախօսներին։

Թիւրքիայում սուլթան Համիդի տապալելու և ընդհանուր ազատութեան ու եղբայրութեան մեծ աւետիքը միմեանց տալու խանդավառ օրերում եկեղեցիներն ու մզկիթները անխտիր կերպով ընդունում էին ամեն ազգի ու կրօնի ներկայացուցիչներին ու ճառախօսներին և նրանց սիրալիր գրկախառնութիւնների ու կենսաթրթիռ համբոյրների մէջ թշնամի ցեղերի եղբայրանալու օրհնութիւններն էին վերառաքվում դէպի Բարձրեալը։

Արդ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խրիմեանը թէ՞ Թիւրքիայի հայոց պատրիարք Իզմիրլեանը կամ Դուրեանը պիտի գոցէին մեր ազատ եկեղեցու դռները ոչ-հայ-լուսաւորչականների առաջ, թէ՞ պիտի լսեցնէին մի յայտարարի բերված կրօնի հոգեգմայլ այդ սաղմոսերգութիւնները թէ՞ պիտի յիշեցնէին ու պահանջէին սեղան բարձրանալու կոշիկով թէ անկօշիկ, հայ թէ թիւրք, լուսաւորչական թէ կաթոլիկ լինելու պայմանները...

Այսօր էլ եթէ նոյն հաշտութեան, եղբայրութեան ճառերով ու համբոյրներով, նոյն՝ «յերկիր խաղաղութի՛ւն և ի մարդիկ հաճութի՛ւն» մեղեդիներով մահմեդականն ու ոչ-լուսաւորչականը մտնեն մեր եկեղեցին, կարծեմ արգելք չեն գտնի, քանի որ «չէյթանների» գլուխը ջախջախելու ամենազօրաւոր միջոցը անկեղծ սիրոյ ջերմ քարոզը, սրտանց եղբայրութեան սուրբ համբոյրն ու ողջագուրանքներն են։

Բայց այդպիսի ժողովումների ու ժողովականների առաջ ոչ միայն մեր ազգային, ազատ, քրիստոնեայ եկեղեցին, այլ և ոչ-ազատ ճանաչված, ոչ-ազգային, ոչ-քրիստոնեայ մզկիթները, սինագօգները անգամ չեն փակում իրանց դռները։

Արդ՝ ինչո՞վ պիտի մեր աւելի ներողամտութիւնը, լայն ազատախոհութիւնը երևայ։

Բ.

Կովկասում Թուրք-հայկական ջարդերից յետոյ—յեղափոխական շրջանում—ինչ էին ներկայացնում մեր ծխական համարված ժողովները. աղմուկ, շփոթ, կռիւ, գոռում-գոչում, տուր ու դմփոց, արհամարհանքների տարափ...

Մոռացվեցի՞ն արդեօք Աստուած ու կրօն, եկեղեցի ու հոգևորականութիւն, լրբենի հայհոյութիւնները։

Մոռացվեցի՞ն արդեօք եկեղեցիներում ծխելու, թքելու, խնչելու անարգանքները։

Մոռացվեցի՞ն արդեօք, որ թեմակալ առաջնորդների տակից քաշեցին հանեցին նախագահական աթոռները և իրանք բազմեցին։

Չը նայած այդ ամենին՝ մեր եկեղեցու դռները, մեր ծխական ժողովները դրանց առաջ ոչ միայն չը փակվեցին, այլ և փակելու խնդիրներ անգամ չը յարուցվեցին։

Ինչո՞ւ։

Միթէ դարերի ընթացքում իր թշնամու անվերջ հարուածներին լանջը դէմ տուող եկեղեցին կարող էր վախ զգալ այդ՝ շատ-շատ մի քանի հատ կարկուտ տեղացող ամպրոպներից։

Ի հարկէ ո՛չ։

Այլ որ մեր ազգային եկեղեցին յենված իր ազգային և՛ արիւնով, և՛ հոգով կապված, կոփված անցեալին, կռթնած իր անայլայլելի հաւատի ճշմարտութեանը, հաստատ իր «եօթանասնեկին եօթն անգամ» ներողամիտ սկզբունքին, հաւատարիմ իր հարազատ մայրական սիրոյ ներշնչումներին դէպի իր ապերասան զաւակները՝ նայում էր այդ ամենի վրա իբրև ժամանակաւոր երևոյթների, իբրև արբած մարդերի, իբրև գլուխները կորցրած հիւանդների, իբրև մոլորվածների, սխալվածների, իբրև ջահելների ու տղաների վրա։

Այո, եկեղեցին ցաւ էր քաշում, սրտամաշ արիւն էր հոսում, հոգին թախծում էր, բայց լի յուսով սպասում էր խաղաղութեան վերականգնելուն, կրքերի հանդարտանալուն. սպասում էր սիրասուն զաւակների իր գիրկը, իր ծոցը վերադառնալուն, իր կրծքի վրա նրանց սեղմելուն։

Այսպիսի մի ազգային սուրբ եկեղեցու սիրտ ու հոգի են կրել ու կրում Խրիմեանները, Իզմիրլեանները և Դուրեանները, որոնց ի հարկէ ըմբռնել չեն կարող միայն կղերականներից աւելի կղերականները, բայց որոնց գնահատել ու բարձրացնել իմացել է և իմանում է հայ ազգային եկեղեցին։ Եւ Խրիմեանները, Իզմիրլեաններն ու Դուրեանները, իրանց բոլոր մանր սխալներով հանդերձ, կը մնան ու կը հանդիսանան մեր ազգային ազատ եկեղեցու հաւատարիմ զաւակները, զարդն ու պարծանքը։

Ուրեմն մեր եկեղեցու ոգին չէ որ պահանջում է այդքան փութկոտութեամբ վանել վտարել մեր եկեղեցուց նրանց, որոնք երէկ մէկել օրը մեր եկեղեցու, մեր ազգի համար արիւն էին թափում. և դեռ չենք կորցրել մեր հաւատը, թէ վաղն էլ կը թափեն իրանց արիւնը, եթէ եկեղեցու և ազգի կացութիւնը այդ պահանջի։

Գ.

Եթէ պաղարիւն կերպով նայենք այն պատճառներին, որոնք իսկապէս զայրոյթ են առաջ բերում ու տրամադրութիւն են առաջացնում մեր եկեղեցու դռները դրանց առաջ փակելու, կը ներկայանայ երկու պարագայ—մէկը դրանց վարմունքը և այս վարմունքի արած ազդեցութիւնը մեր վրա, միւսը մեր պաշտօնական պատասխանատուութիւնը։

Պէտք է չժխտել, որ մեր յեղափոխական ասված եղբայրների մէջ կան իրանց կոչմանը բոլորովին անհամապատասխան շատ անկիրթներ, թոկից փախածներ, թիւրիմացօրէն և անարժանօրէն գաղափարական գործի լծվածների մէջ բոյն կազմած, տեղ գրաւածներ, որոնք իրանց անտեղի, անզուսպ, լպիրշ, վայրագ ու տմարդի վարմունքներով, ճառերով, քայլերով խսպառ անտանելի, վարկաբեկիչ են հանդիսանում մեր եկեղեցու վեհութեան, սրբութեան, երկիւղածութեան նկատմամբ. բայց դրանք նոյնպէս անտանելի, վարկաբեկիչ և նոյն իսկ քայքայիչ են, եղան և պիտի լինեն նոյն գաղափարական գործի ու գործիչների նկատմամբ։

Պարզ է, որ այսօր Թիւրքիայում կ. Պոլսի եկեղեցիներում մեր յեղափոխականները եթէ իմանային պահել իրանց լուրջ, երկիւղած, պատկառոտ դէպի մի նուիրական անցեալ ունեցող, դէպի մի ահագին ժողովրդի, մի ազգի համար սրբավայր հանդիսացող և վերջապէս դէպի հէնց իրանց մեծահոգօրէն հիւրընկալող եկեղեցիները, եթէ թոյլ չը տային ոչ մի անքաղաքավարի, կոպիտ, վիրաւորիչ վարմունք, հայհոյանք, բռնութիւն, քաշքշուք—բնաւ մեր եկեղեցու դռները դրանց առաջ փակելու հարց չէր էլ յարուցվի։

Մեր եկեղեցին այլևայլ վարդապետութիւնների բաղխումներից բնաւ վախ չունի։ Ոչ միայն վախ չունի, այլ ընդհակառակը՝ «քննեցէք զգիրս» յաւիտենական պատուիրանի իմաստին նայած՝ պիտի հովանաւորի լուրջ, գիտական քննադատութիւնները, քանի որ մաքուր ճշմարտութեան երկրպագուն է ինքը, իսկ վարդապետութիւնների միմեանց բաղխելու արդիւնքը պիտի լինի մեր եկեղեցու պաշտելի ճշմարտութեան աւելի լուսափայլ շողավառումը։

Ուրեմն մեր եկեղեցու հոգին չէ դրանց հալածողը, այլ մի կողմից դրանց իրանց գռեհիկ վարմունքները և միւս կողմից այդ գռեհիկ վարմունքների մեզ վրա գործած տպաւորութիւններն են, որ մեր եկեղեցիներից դուրս քշել տալու խնդիրն ու կարևո-

Ոչ մի դժուարութիւն։

Բայց...

— Փող չը կայ,—ասում են նրանք։

Ո՞ւր են գնում այդ մարդկանց փողերը։

Մտէք պանդոկը, թէկուզ այդ պանդոկը լինի ամենաթանգագինը կամ էժանագինը։ Բոլոր սեղաններն էլ բռնված են. ազատ տեղ չը կայ։ Ուտում են ու խմում տղամարդիկ էլ, կանայք էլ։ Բաբելոնեան ամբողջ խառնակութիւն է տիրում այնտեղ, վառնվում են բուրլիներ, տասանոցներ, քսանհինգանոցներ։

Դրա համար փող կայ։

Թողէք նրանց շարունակելու այդ ամենօրեայ վայելքն ու անցէք։

Մտէք պրոժեկտորները, սինեմատոգրաֆներն ու կինեմատոգրաֆները, ուր լաւ զուարճութիւնների հետ միասին ցուցադրվում է նաև ամենացինիքականը. մարդիկ վխտում են այնտեղ մանաւանդ 8-ից յետոյ, երբ հանդէս է գալիս պարիզեան ժանրը.

Մտէք «հիւրանոցատներ» կոչվող համարները, սկսած ամենահոյակապից մինչև ամենատղորմելին, կը տեսնէք ամեն տեղ էլ մի քանի զուարճացող զոյգեր, որոնք արբեցութեան անձնատուր եղած՝ նաղղում են սիրոյ միրաժը փողի, իսկ փողը՝ սիրոյ միրաժի։

Մտէք կլուբները. գիշերվայ ժամը 12-ից յետոյ անգամ՝ սեղանների շուրջը խռնված են թուղթ ու լոտո խաղացողները. տասանոցներն ու հարիւրանոցները ձեռքից ձեռք են անցնում, իսկ նրանց թափթփված փըշրանքներով կերակրվում է կլուբային «մըկների» բազմամարդ լեգէոնը՝ դատարկապորտ մարդիկ։

«Սօլիդ» մարդկանց, բազմաթիւ հայրերի ու մայրերի սիրած զուարճալիքն է նա։

Եւ դրա համար, ի հարկէ, դրամն անպակաս է։

Դուրս եկէք շուկայ, անցէք պասաժների մօտից դէպի Ներքէժնեայեան, որը կատարում է միևնոյն դերը, ինչ որ Գօլօվինսկին Թիֆլիսում. և ուշադիր նայեցէք անցնողների հագուստներին. քնքուշ սեռը հագել է կերպաս ու թաւշէ ճոխ կարներ՝ մետաքս, պլիւշ, թանգագին դրապ, բոլորն էլ շքեղ, բոլորն էլ նոր մօդայով, թանգագին յուլունքներով զարդարված թէ հարուստը և թէ չունևորը։ Էժան ու համեստ կտորներ շատ քիչ կը գտնէք։

Շռայլութեան կասկածելի փայլից խընթացել են սուտ եկամուտներով ապրողներն անգամ։

Իսկ տղամարդիկ, կարծես, ոչնչով յետ չեն ուզում մնալ քնքուշ սեռից։

Մինչդեռ ամեն կողմից լսվում են աղաղակներ՝

— Փող չը կայ, արդիւնաբերութիւնը ծանր ճգնաժամի մէջ է, առևտուրը կանգնած, գործերը կանգ առած, մուրհակները ուղարկվում են «պրոտեստ»։

Հաւատում ենք։

Սակայն ինչու այդ տրտնջացող առևտրականներն ու արդիւնաբերողները չեն յարմարեցնում իրանց անձնական վայելքներն էլ ճգնաժամի թելադրութիւններին, եթէ փող չը կայ։

Ինչու չեն զսպում այն ծախսերը, որոնք հէնց գործի տեսակէտից բացասելի են իբրև շռայլութիւններ, այլ տնտեսելու փորձերը նախ և առաջ սկսում են խեղճերից։

Ընդունենք մի րոպէ, որ արդարև փող չը կայ։

Բայց չէ՞ որ կօկօտկաների մի հսկայական բանակ սնվում է, զուարճանում ու աճում օրըստօրէ խէնթ շռայլութեան մէջ այդ փողերով։

Չէ՞ որ անբարոյականութեան, մոլի վայելքների, շիկի և արտաքին փայլի համար միշտ էլ փողը գտնվում է, թէկուզ տասնեակ հազարներ։

Ճիշդ որ փող չը կայ, բայց նա չը կայ միայն հանրօգուտ գործի և օգտակար ձեռնարկութիւնների համար։

Փող չը կայ նկուղներում, գետնափորներում. այնտեղ տիրում է սովը, անգործութիւնը, ցաւն ու սուգը. այնտեղ իշխում է մահվան սարսափը։

Նրանք խնդրում են փշրանքներ ձեր ճոխ սեղաններից, աղերսում են կօպէկներ։

Զլանում էք տալ։

— Փող չը կայ,—պատասխանում էք դուք անգթօրէն։

Մինչդեռ ձեր մշտական վայելքների համար այդ փողը երբէք չէ սպառվում։

Ուրեմն փող միշտ էլ կայ, պարոններ։ Բայց չը կայ մի բան. քաղաքացիական ինքնաճանաչութեան ու մարդկային առաքինութեան ըմբռնողութիւնը չը կայ։

Խիղճ ասված բանը չը կայ ձեր սրտում. այնտեղ նստել է որկրամոլ «եսը»։

Լ. Դանիէլեան

Պ. Ա. ՍՏՕԼԻՊԻՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պետերբուրգ, 2 ապրիլ

Մենք տեսանք, թէ ինչպէս ֆինլանդական նոր օրինագիծը յանձնվեց Պ. Դումայի քննութեան։ Տեսանք և այն, թէ ինչպէս Դուման սկզբունքով համաձայնվեց Ստօլիպինի կառավարութեան առաջարկին և ընդունելով այդ օրինագիծը յանձնեց 21 հոգուց բաղկացած մասնաժողովի նախնական քննութեան, որի նախագահն է Բեսարաբայի պատգամաւոր նացիօնալիստ Կրուպենսկին։

Այժմ, երբ այդ հարցը քննվում է թէ Պ. Դումայի մասնաժողովում և թէ ֆինլանդական սէյմում, ես կուզէի իմ այս յօդուածով ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներին այն բացատրութեան հետ, որով պրեմիէր մինիստրը, քննելով իր այդ քայլը, գտնում է, որ սա ամենաօրինական և իրաւական քայլ է, որից չը պէտք է խորշէր ռուսաց ներկայ կառավարութիւնը։

«Պետական այն ճակատագրութեան շնորհիւ,—ասում է նա,—որով Շվէդիայի գաւառամասեր կազմող Ֆինլանդիան անցաւ ռուսաց պետութեան ձեռքը, վերջինիս վիճակվեց ի միջի այլոց մշակել այնպիսի օրէնքներ, որոնք, վերաբերվելով Ֆինլանդիային, բնորոշէին համապետական նշանակութիւնը։

«Ալէքսանդր I կայսրը, նուաճելով Շվէդական Ֆինլանդիան, բարեհաճեց շնորհել նրան առանձին կազմակերպութիւն և պահպանեց նրա ինչպէս առանձին օրէնքները, նոյնպէս և տեղական ազգաբնակութեան իրաւունքներն ու արտօնութիւնները։ Այնուհետև Ալէքսանդր I-ի օրինակին հետևեցին և նրա բարձրագոյն յաջորդները, անխափօրէն հրատարակելով, գահ բարձրանալու հետ միասին, մանիֆէստներ, որոնցով խոստանում էին պահպանել Ֆինլանդիայի առանձնայատուկ իրաւունքները։ Նոյնպէս և ժամանակիս աջողութեամբ թագաւորող կայսրը իր 1894 թ. հոկտեմբերի 25-ի մանիֆէստով յայտարարեց, որ Բարձրեալի հրամանով ժառանգելով Ֆինլանդական Մեծ Իշխանութիւնը՝ բարւոք է համարում նորից ստուգել և հաստատել այն կրօնը, հիմնական օրէնքները, իրաւունքներն ու արտօնութիւնները—որոնցով Մեծ Իշխանութեան իւրաքանչիւր դասակարգերը, նամանաւանդ և բոլոր հպատակները մեծից մինչև փոքր, օգտվում էին մինչև այդ օր— և պահպանել այդ իրաւունքներն ու արտօնութիւնները անխախտօրէն, իր անձեռնմխելի ոյժով և գործունէութեամբ»։ (Եր. I.)

Այնուհետև պրեմիէրը քննադատելով այդ մանիֆէստների ոգին և միտքը՝ նկատում է.

«...Ֆինլանդական ներքին ինքնավարութիւնը ուրիշ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ պցուղ ռուսաց կայսրների մեծահոգութեան։ Վերոյիշեալ մանիֆէստներից ոչ մէկի մէջ, ոչ նրանց պահպանած և հաստատած ակտերի մէջ, մենք չենք գտնի մի կէտ, որով ռուսաց մօնարխները և ֆինլանդական ու շվէդական օրէնսդրութիւնը վերաբերվէին ռուսաց և ֆինլանդական յարաբերութիւնների արմատական հարցերին։ Եւ սա անկասկած է։

«Այն իրաւաբանական տիտղոսը,—ասում է նա,—որով Ռուսաստանը տիրապետում է Ֆինլանդիային և կարող է կարգադրել նրա բաղդը, ծագեց և գոյութիւն ունի մխանգամայն անկախ Շվէդիայից և ֆինլանդական օրէնսդրութիւնից։ Այդ տիտղոսը ճանաչվել է այդպէս ռուս-շվէդական միջազգային պայմանագրութեամբ (Նիշտադտսկում 30 օգոստոսի 1721 թ., Աբօյում 16 յունիսի և 7 օգոստոսի 1743 թ., Վերելսկերում 3/14 օգոստոսի 1790 թ. և Ֆրիդրիխսհամսկում 5/17 սեպտեմբերի 1809 թ.), որոնցով հաստատվել է այն փաստը, որ Ֆինլանդիան այնուհետև պէտք է ճանաչել որպէս նուաճված և Ռուսաստանի անբաժան մասերից մէկը։ Մի շարք արիւնալից պատերազմների գնով, Ռուսաստանը ամրապնդել է իր իշխանութիւնը Ֆինլանդիայի վրա և ստացել այդ երկրի բարձրագոյն տիրապետութիւնը (սուվերենիտետը), իրաւաբանօրէն անվիճելի և իր սահմաններում չը սահմանափակված»։ (Եր. 2)

Ապա դառնալով այդ պայմանագրութիւնների մանրամասնութիւններին՝ պրեմիէրը նկատում է, որ Ֆրիդրիխսհամսկի տրակտատի IV յօդուածի հիման վրա «...այդ նահանգները իրանց բոլոր բնակիչներով, քաղաքներով, նաւահանգիստներով, բերդերով, գիւղերով և կղզիներով, նոյնպէս և նրանց սեփականութիւնները, արտօնութիւնները և օգուտները այսուհետև դառնում են սեփականութիւն ռուսաց պետութեան և նրա հետ ընդմիշտ ձուլվում են»։ (Եր. 3)

Այս բոլորից յետոյ մի տեսակ զարմանք է պատում ընթերցողներին, թէ ինչու ռուսաց կառավարութիւնը մինչև օրս աչքաթող է արել իր այդ իրաւունքները և անխախտ պահել Ֆինլանդիայի ներքին աւտօնոմիան, մի բան, որ տրամագծօրէն հակասում է վերոյիշեալ պատմական «անհերքելի» փաստերին։

Այս հակասութիւնը նկատում է և՛ ինքը, սրամիտ ու սրատես պրեմիէրը, ու բացատրում հետևեալ կերպով.

«Ռուսաց կայսրները, իրանց մանիֆէստներով և գրամօտաներով, որոնցով ապացուցում էին Ֆինլանդիայի ազգաբնակութեան իրաւունքներն ու արտօնութիւնները, երբեմն նոյնիսկ անբնական և անհամապատասխան նշանակութիւն էին ստանում իրերի առաջ, ռուսաց կարծես թէ երդվում էին մի ինչ որ պարտականութիւնների և ֆինլանդական կօնստիտուցիայի առաջ, ինչպէս որ մի ժամանակ շվէդական թագաւորները պարտաւոր էին երդվել (försäkran) գահ բարձրանալու ժամանակ։ Մինչդեռ այդ մանիֆէստները և գրամօտաները ոչ մի ընդհանուր առնչութիւն չունեն այդօրինակ մեկնաբանութիւնների հետ։ Դրանք ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ մօնարխական ողորմածութեան ակտեր, իրանց սեփական իմաստով։ Այդօրինակ գրամօտաները միայն Ֆինլանդիան չէր, որ ստանում էր բարձրագոյն ողորմածութիւնից, այլ ստանում էին և՛ Մալօռօսիան, և՛ Վրաստանը, և՛ Պրիբալտիական նահանգները»։ (Եր. 3)։

Համեմատելով տարբեր երկրների այդ մանիֆէստները միմեանց հետ, պ. Ա. Ստօլիպինը գտնում է, որ «...Պրիբալտիական գրամօտաները իսկական պրոտոտիպներ են ֆինլանդականի համար։ Այնտեղ նոյնիսկ աւելի խիստ էին արտայայտված, քան այստեղ. այնտեղ մտցված էին ուղղակի խոստումներ ապագայ ժամանակների և յաւիտենական պահպանութեան համար։ Բացի սրանից՝ Լիֆլանդիայի և Էստլանդիայի առանձին կազմը և արտօնութիւնը ուղղակի նախատեսված էր Նիշտադսկիի 9-րդ և 10-րդ յօդուածների և Աբօյի խաղաղ տրակտատի 8-րդ և 9-րդ յօդուածներում..., որոնք բնականաբար միջազգային պարտականութեան բնաւորութիւն էին կրում Ռուսաստանի համար Շվէդիայի առաջ*)...»։ (Եր. 4)։

Սակայն,—ուզում է ասել նա,—եթէ այդ խոստումները չիրականացան, ինչու, ասացէք խնդրեմ, այս վերջինները, այսինքն Ֆինլանդիայինը, կարող են իրականալ։

Այնուհետև անցնելով այդ խնդրի պատմական անցեալին ասում է.

«Շվէդիայի դէմ պատերազմը սկսվեց Ալէքսանդր I կայսրի օրով 1808 թւի փետրվարի վերջերում, նրա իշխանութեան տակ գտնվող Ֆինլանդիային նուաճելու ամուր նպատակներով։ Նոյն թւականի մարտի 16 ին, իր աջողութեան առաջին քայլից յետոյ, անմիջապէս յայտարարեց եւրոպական բոլոր պետութիւններին՝ «որ այսուհետև Ֆինլանդիայի այն մասերը, որոնք մինչև օրս կոչվում էին շվէդական, և որոնց ռուսական զօրքերը զէնքի ոյժով միայն կարողացան գրաւել, ճանաչվում են որպէս ռուսական զէնքով նուաճված նահանգներ և ընդմիշտ միացվում են ռուսաց պետութեան հետ»։ Այս դեկլարացիայից,—շարունակում է նա,—պարզ երևում է միացման բնաւորութիւնը... Ֆինլանդիան, որ առաջ էլ... և ոչ մի ժամանակ էլ, առանձին պետութիւն չէ եղել, այդ օրից յետոյ դառնում է շվէդականից ռուսական շրջան (область)։ Եւ որ կայսրն էլ հէնց այդ ձևով էր նայում Ֆինլանդիայի նուաճմանը, այդ ապացուցվում է նրա սեփական ձեռքով Նապօլէօնին գրված հետևեալ նամակից, գրած մարտի 24-ին (5 ապրիլ) 1808 թ. «Ես յայտարարեցի,—գրում էր թագաւորը,— շվէդական Ֆինլանդիային որպէս ռուսական գաւառ (провинціею), որը, ինչպէս ձերդ մեծութիւնը ճշմարիտ կերպով նկատեց, պահանջում էր իմ մայրաքաղաքիս ապահովութիւնը»։ Ամբողջ Եւրոպայում միակ իշխանաւոր Նապօլէօնը շտապեց կայսրի այդ նամակին Բայիօնից ապրիլի 20-ին ուղղած նամակով պատասխանել, «որ ինքը ամբողջապէս բաւարարված է»։ իսկ 1809 թ. փետր. 5/17-ին՝ որ «ես չափազանց ուրախացած եմ, իմանալով որ դուք նուաճեցիք Ֆինլանդիան և միացրիք ձեր անսահման պետութեան հետ»։

«Այսպիսով ահա 1808 թ. մարտի 20-ին նուաճած ամբողջ Ֆինլանդիային, միայն նոյն թւականի յունիսի 5/17-ին, այսինքն մօտ 3 ամիս յետոյ թագաւոր կայսրը բարեհաճում է առանձին մանիֆէստով խոստանալ, որ Ֆինլանդիայի հնագոյն կարգադրութիւնները կը մնան անխախտ։

«Սակայն այդ ակտը մօնարխի կամքն էր թելադրում,—ասում է նա,—որպէս ողորմածութիւն, ազատ՝ մի որևէ պայմանագրական պարտականութիւններից»։ (Եր. 7)։

Բայց, ինչպէս երևում է այդ բացատրութիւնից, ֆինլանդացիները չը կարողացան կամ աւելի ճիշդն ասած՝ չուզեցին օգտվել միապետների այդ հոգատարութիւնից. նրանք մոռացան կօրեկտութեան ամեն մի չափ և, որպէս երախտամոռ զաւակներ, սկսեցին պահանջել իրանց ինչ-որ երևակայական իրաւունքները։

Դրան առիթ է տալիս ռուսաց կառավարութեան այն թուլութիւնը, որ նա, նուաճելուց յետոյ, չը կարողացաւ պահել իր դիրքը և մի դար շարունակ Ֆինլանդիայի վերաբերեալ օրէնքները սկսեց հրատարակել սէյմի համաձայնութեամբ։

«Բայց չէ՞ որ,—շեշտում է մինիստր-նախագահը,—այդ սէյմն էլ հրաւիրվեց նոյն թագաւոր կայսրի բարի ցանկութեամբ 1809 թ. յունվարի 20-ին, այսինքն 1 տարի յետոյ, և չէ՞ որ այդ մանիֆէստի մէջ ասված էր. «Արտայայտելով մեր բարձրագոյն կամքը, հրաւիրում ենք սէյմ, Բօրգօյում, քննելու այն առարկաները, որոնց մենք կը բարեհաճենք հաւատալ նրանց քննութեան»։ (Եր. 7.)։

«Եւ տեսէք որ այդ սէյմը, ի չարն գործ դնելով ռուսաց պետութեան հաւատարմութիւնը, սկսեց երազել առանձին թագաւորութեան մասին։ Այդ նպատակով կարողացաւ երկրի մէջ 1) մտցնել փողային բէֆորման, քանդելով պետութեան մէջ ներմուծված նախկին ընդհանուր փողային սիստեմը, 2) հրատարակեց 1878 թ. սեփական զինուորագրութեան օրէնքը և կազմեց իր սեփական զօրագունդը և 3) մի շարք ճնշող և հալածող պայմաններ ստեղծեց ռուս ժողովրդի համար Ֆինլանդիայում, փակելով թէ հասարակական և պետական պաշտօնների և թէ վաճառականութեան ու առևտրաարդիւնաբերութեան բոլոր ճանապարհները։ Սա բաւական չէ, սէյմի ոտնձգութիւնները հասան մինչ այնտեղ, որ նա կամաց-կամաց թուլացրեց Մօնարխի բարձրագոյն ազդեցութիւնը և իրաւունքները Ֆինլանդիայի վրա։

«Սա բաւական չէ, նա, առաջ գնալով իր այդ գործունէութեան մէջ, սկսեց մի կողմից սահմանափակել ռուս Միապետի բարձրագոյն կամքը իր բուն հաստատման վերաբերեալ և միւս կողմից թուլացնել իր կապերը Ռուսաստանի հետ, որպէսզի մի օր կարողանայ յայտարարել մեզ պատերազմ։

«Այս բոլոր երևոյթները չէին կարող չազդել ռուսաց պետական ինքնագիտակցութեան վրա և չը ստիպել նրան, որ չափեր մշակէր նա իր միութիւնը պահպանելու համար։

«Եւ դա էր՝ 1899 թ. փետրվարի 3-ի բարձրագոյն մանիֆէստը, որով մէկ ընդ միշտ պարզում և հաստատում է Ֆինլանդիայի ինչ լինելը մեզ համար և նրա պարտականութիւնները դէպի ռուսաց պետութիւնը։ (Եր. 12, 13)։

«Այնուհետև 1903—6 թ.թ. Ռուսաստանում երբ հաստատվում է նոր օրէնսդրական ակտը, յանձին Պետական Դումայի և պետական հիմնական օրէնքների, որտեղ 2-րդ յօդուածում էլ շեշտվում է Ֆինլանդիայի միաւորութիւնը Ռուսաստանի հետ,—հոկտեմբերի 22-ի մանիֆէստով 1905 թ. բարձրագոյն հրամայվում է՝ «Դադարեցնել 1899 թ. փետրվարի 3/15-ի մանիֆէստի հիմնական գործադրութիւնը մինչև որ այնտեղ շօշափված հարցերը կը կարգասահմանվեն օրէնսդրական ակտով»։ (Եր. 18)։

«Հէնց այս նպատակներով 1909 թ. մարտի 28-ին բարձրագոյն հրամանով հաստատվում է ռուս-ֆինլանդական առանձին մասնաժողով՝ մասնակցութեամբ պետական կօնտրօլեօր գաղտնի խորհրդական Խարիտօնովի, որը մշակում է այս օրինագիծը։

«Պետական Խորհուրդը շատ քիչ փոփոխութիւններով հաստատում է մասնաժողովի մշակած օրինագիծը և, համաձայն Նորին Կայսերական Մեծութեան հրամանի, տալիս է օրէնսդրական սանկցիա։ (Եր. 21)։

Ահա, ընթերցող, այն արգումենտները, որոնցով ղեկավարվում է Ստօլիպինի կառավարութիւնը ֆինլանդական նոր օրինագծի վերաբերեալ։

Ուրիշ արգումենտներ ես առ այժմս չունեմ ձեռքիս տակ և, բաւականանալով սրանով, վերջացնում եմ յօդուածս, թողնելով այն մի ուրիշ անգամի։

Մ. Աղեան

*) Ֆինլանդական առանձին իրաւունքներն ու արտօնութիւնները այսպիսի միջազգային սանկցիա չունեն։ Ծանօթ. Պ. Ա. Ստօլիպինի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— «Արարատ» ամսագրի փետրվարի համարի մէջ, որ ստացանք երէկ, տպված են հետևեալ լուրերը. «Շուշեցի Իսահակ Թադէոսեան 30,000 րուբլի նուիրած լինելով իր անունով Շուշում բացված ծխ. դպրոցի պահպանութեան համար, սինօդը որոշել է խնդրել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հայրապետական կօնդակով օրհնել նուիրատուին և հրամանագրել է Ղարաբաղի կօնսիստօրիային հսկել, որ նուիրատուի առաջարկած բոլոր պայմանները ճշդութեամբ կատարվեն։ Վեհ. Կաթողիկոսը օրհնութեան կօնդակ է տուել։—Բ. Դօլուխանեանը հրաւիրվել է Կաթողիկոսի կողմից գնալ Էջմիածին կամ մի մասնագէտի հետ ուղարկել իր լիազօրին՝ վանքապատկան հողերի ռոգման հարցը վերջնականապէս վճռելու համար։—Կաթողիկոսը կօնդակով հրամայած լինելով տեղակալ Գէորգ արքեպիսկոպոսին միաբանական ժողով գումարել և ընտրել Մայր Աթոռի հաստատութիւնների համար պակաս պաշտօնեաներ, տեղակալի նախագահութեամբ գումարված միաբանական ժողովը փետրվարի 19-ին ընտրել է տպարանի տեսուչ՝ Արտակ վարդապետին, վանական կառավարութեան նախագահ՝ Ներսէս վ. Մելիք-Թանգեանին, վանական կառավարութեան անդամ՝ Խորէն վ. Լազարեանին և դիւանական խորհրդի անդամ՝ Բագրատ վ. Վարդազարեանին։ Վերջինս ապա կարգվել է դիւանապետ»։

— «Արարատ» ամսագրի փետրվարի համարում տպված է մի բևեռագիր արձանագրութիւն, որ գտնվել է Երզրումի վիլայէթի Դալի-Բաբա գիւղի եկեղեցու աւազանի մէջ։ Յուսիկ արքեպիսկոպոսի խնդրանօք այդ արձանագրութիւնը ընդօրինակել են տեղական Անտոն քահանայ Թախիկեանը և պ. կ. Տէր-Ալէքսանդրեանը ու Յ. Տոտեանցը։ Արձանագրութիւնը խալդական տէրութեան Իսպուինիսի որդի Մինուաս թագաւորինն է, որ նստում էր Տոսպ քաղաքում, Քրիստոսից 810—778 տարի առաջ։

— Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գալուստը Թիֆլիս, «Кавказъ»-ի ասելով, յետաձգվում է անորոշ ժամանակով։

— Կովկասի Փոխարքան թոյլատրել է Կովկասի բեմերի վրա խաղալ օսերէն «Իբրագ» դրաման 4 գործ., հեղ. Աղբուլատ Աբիխանովի։

րութիւնը հրապարակի վրա են դրել այսօր։

Ահա այս տեսակէտից նայելով, եթէ հընարաւոր չը լինի անկարգութիւններին, վայրագութիւններին, գազանութիւններին վերջ դնել, եթէ հնարաւոր չը լինի կարգ, կանոն, օրէնք, վայելչութիւն պաշտպանելու ստոյգ երաշխաւորութիւններ սահմանել, պարզ բան է որ ցաւ ի սիրտ ինքնին ամեն դռներ կը փակվեն այդպիսիների առաջ։

Այո, ամեն դռներ, բայց ծնողական մայրենի յարկի դռները պէտք այնպէս չը փակվեն, որ օտարի դռանը խռզարած դարձած նոյնիսկ անառակ զաւակներ մէջ իսպառ մարած լինի կորստեան ու անկման ծայրից վերադարձի յոյսի նշոյլը։

Սա այն բարձր աւետարանական յատկանիշն է, որ Խրիմեաններին, Իզմիրլեաններին ու Դուրեաններին ոչ միայն անհասկանալի, այլ և դատապարտելի են կացուցակում մեր մի շարք փարիսեցիների աչքում։

Դ.

Վերն առաջ բերածս ներքին պարագաներից դուրս՝ մեր եկեղեցին, իբրև տիրող պետութիւններից ճանաչված պաշտօնական հաստատութիւն, ունի և պաշտօնական պատասխանատւութիւն պետութեան առաջ։

Այսօր պետական վարչական բնոյթը շատ տարբեր է Ռուսաստանում և Թիւրքիայում։

Ռուսաստանում մեր եկեղեցին ի դէմս իր հոգևորականութեան ունի խիստ պատասխանատւութիւն իր ներսում անցածդարձած ժողովների նկատմամբ։

Եթէ այսօր Ռուսաստանում մեր եկեղեցական ազգային գործերի մէջ յեղափոխական ճանաչված տարրերի խառնվելը, մեր եկեղեցիներում ժողովներ կազմելը, ճառեր արտասանելը կը ներկայացնի մեր եկեղեցին հակապետական ձգտումների ընթացքի մէջ, ճիշդ սրա ներհակը՝ Թիւրքիայում մեր ազատախոհներին, մեր յեղափոխական ճանաչվածներին, «երիտասարդ - Թիւրքերի» այդ դաշնակիցներին մեր եկեղեցական-ազգային գործերից հեռացնելը, մեր եկեղեցիների դռները դրանց առաջ գոցելը կարող է ներկայացնել մեր եկեղեցին հակապետական ընթացքի, ռէակցիօնի ձգտող։

Ռուս կառավարութիւնը չէ կարող ների, որ հայ եկեղեցին դառնայ ազատ քարոզի, վարդապետութիւնների բաղխման տեղ, քանի որ իր եկեղեցին այդ խնդիրներում միանգամայն պետական որոշ գոյնի ու կազմի հաստատութիւն է։

Սրա տրամագծօրէն ներհակը՝ Թիւրք ազատական կառավարութիւնը տեսել է մինչև այսօր մեր եկեղեցին իբրև ազատ ժողովատեղի իր զաւակների համար։ Բացի այս հանգամանքից՝ մահմեդական մզկիթները թէ Թիւրքիայում և թէ Պարսկաստանում միշտ եղել են և այսօր էլ են բաց ազատ ժողովատեղի, բաց ազատ խօսքի ու քարոզի վայր իրանց հաւատացեալների համար։

Անտարակոյս՝ մզկիթների այս դրութիւնը Թիւրքիայում և եկեղեցու որոշ սահմանափակ վիճակը Ռուսաստանում՝ ունեցել են և ունեն իրանց ահագին ազդեցութիւնը ռուսահայ և թիւրքահայ մտածողութիւնների վրա։ Ես այս պարագայով եմ մեկնում այն, որ թիւրքահայ երեսփոխաններից և հոգևորականներից շատ շատերը ոչինչ արգահատական չեն գտնում, որ եկեղեցիներում ազատ հաւաքումներ կամ նոյնիսկ միտինգներ լինեն, իսկ ռուսահայերիս համար այդ համազօր է երևում եկեղեցիները սրբապղծելու։

Եւ այսպէս՝ երբ մեր եկեղեցու դռները փակելու պահանջը չէ բղխում մեր եկեղեցու հոգուց և երբ Թիւրքիայի տիրող կառավարութիւնը չէ գտնում այդ արգելքը պարտաւորական, աւելի խոհեմութիւն ու նպատակայարմար կը լինի մասնաւոր երևոյթները՝ տեղի ունեցող վայրագութիւնները, կոպտութիւնները, տուր ու դմբոցները, ամբարշտութիւնները վերացնելու, ժողովների ու ճառերի մէջ կարգ, կանոն, իմաստ, վայելչութիւն մտցնելու մասին փոխադարձաբար մտածել և հոգալ, քան իրար հեթանոս ճանաչելով՝ իրար անհաշտ թըշնամանալ, իրար արեան ծարաւի դառնալ։

Ամեն մի լուրջ հայ գործիչ պարտաւոր է միշտ աչքի առաջ ունենալ մեր ազգային այլևայլ հաստատութիւնների ծագման տխուր պատմութեան էջերը...

Մեր եկեղեցին բնաւ չի պղծվի ոչ թափված նարինջների կեղևներից, ոչ անպատկառ թքողներից ու հայհոյողներից. նրա սրբութիւնը ներքին է և յաւիտենական։ Մի փոքր եւս համբերութիւն՝ և նրանք կը թափվեն ազգային կենսունակ ծառի վրայից իբրև հիւանդ պտուղներ։

Մեր եկեղեցին բնաւ չէ տատանվել այլ և այլ ընդդատութիւններից, բերան արված ճոճուն ճառերից. նրա հաւատը շատ խորն է և յաւիտեան ճշմարիտ։

Իր ազգի հոգով, արիւնով, մսքով և զգացումներով տոգորված, թըծված եկեղեցին պիտի ամեն կերպ ջանայ, ձգտի երկայնմտութեամբ տոկալ իր սխալական զաւակների անցաւոր չարաճճիութիւններին, անկարգութիւններին, մոլորութիւններին և ուղղութեան բերել նրանց հարազատ մօր համբերատարութեամբ։

Մեր եկեղեցին սէր է և հաւատ. նա պիտի հեռու մնայ հալածելուց, այլ միշտ շահի ու սիրաշահի իր զաւակներին։

Իսկական սէրը հալածանք չէ ճանաչում։

Մեսրոպ ա.-ք. Մելեան

◆ Մեզ հաղորդում են Մոսկվայից, որ Ալէքսանդր Ծատուրեանի յոբելեանի տօնախմբութիւնը յետաձգված է մայիսի 2-ին: Հանդէսը կատարվելու է տեղական «Գրական-Գեղարուեստական Ակումբի» մէջ, որից յետոյ Հայկական Ակումբում կը լինի ընթրիք:

◆ Թիֆլիսում մեծ չափով տարածված լինելով կարմրուկ հիւանդութիւնը, բժշկական-սանիտարական տեսուչ բժ. Կար. Ստեփանեան ձեռք է առել կտրուկ միջոցներ: Միայն կադէտների կորպուսում հիւանդացան 65 աշակերտ. կորպուսի մէջ պարապմունքները դադարեցված են:

◆ Ապրիլի 11-ին Վրաստանի էկզարխի, Փոխարքայի երկու օգնականների, Թիֆլիսի նահանգապետի, կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի ներկայութեամբ կայացաւ Վրաստանում ուղղափառութիւնը վերականգնող ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, ուր էկզարխի ճառից յետոյ կայացան վարչական մարմնի ընտրութիւնները: Նախագահի օգնական ընտրվեց Կովկասի Փոխարքայի զինւորական մասի օգնական գեներալ Շատիլօվ, իսկ գանձապահ՝ Տղէմելաձէ աւագ-քահանան:

◆ Գեղարուեստը խրախուսող կովկասեան ընկերութեան վարչութիւնը որոշեց հանգուցեալ նկարիչ Վրուբէլի յիշատակը յաւերժացման համար հաստատել մի թոշակաւորի տեղ հանգուցեալ նկարչի անունով:

◆ Շաբաթ օրը, ապրիլի 24-ին նշանակված է Բժշկական Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը:

◆ Ուրբաթ, ապրիլի 16-ին, երեկոյեան նշանակված է Հայոց Ազգագրական Ընկ. ընդհանուր ժողովը նոյն ընկերութեան դահլիճում, Վելեամինօվսկայա փողոց № 14:

◆ Կովկասի Փոխարքայի օգնականը թոյլ տուեց Ախալցխայում հաստատել քաղաքային պրիստավի օգնականի պաշտօն, որի պահպանութեան ծախքը տրվելու է քաղաքին տեղական միջոցներից:

◆ Պարիզի հեղեղից վնասվածների օգտին Արտիստական Ընկերութեան դահլիճներում կազմակերպված երեկոյթը զուտ հասոյթ տուեց 1107 ր. 40 կ., որից 735 րուբլին ուղարկվեց վնասվածների համար:

◆ Մենք արդէն յայտնեցինք, որ Բերլինում օգոստոսին կայանալու է ազատ քրիստոնէութեան համաշխարհային կոնգրէս: Այժմ գերմանական «Lübiswerk» թերթի մէջ կարդում ենք, որ այդ կոնգրէսում շօշափվելու է հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան հարցը: Կազմակերպիչ մասնաժողովը որոշել է հոգալ մի ներկայացուցչի ճանապարհածախքը: Նախկին վարդապետ Եր. Տէր-Մինասեանը յանձն է առել ապրիլի վերջին կամ մայիսի սկզբին գնալ Գերմանիա և այնտեղ մնալ մինչև օգոստոսի վերջը ու զեկուցումներ, դասախօսութիւններ կարդալ հայոց եկեղեցու մասին: Նաև պաշտպանելու է համաշխարհային կոնգրէսում հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը: «Մենք ուրախ կը լինենք,—ասում է գերմանական թերթը,—նրան տեսնել մեր մէջ»:

◆ Ապրիլի 20, 21 և 22-ին Թիֆլիսի առևտրական դպրոցում կը լինի աշակերտական աշխատանքների ցուցահանդէս:

◆ 4-րդ քաղաքամասի պրիստաւ Դաշկօվը սանիտարական բժիշկ Գէդալինի հետ Վանքի փողոցում գտնվող ձուատէրերի պահեստներում 267,000 ձուից շատ քիչ տոկոսը անպէտք գտաւ, իսկ մնացածը՝ թարմ և գործածելու պիտանի:

◆ Կանանց բարձր դասընթացքների հիմնադիրների արտակարգ նիստում նորոգ հանգուցեալ իշխան Ա. Բէհբութեանի մահվան առիթով որոշվեց պսակ դնել հանգուցեալի դագաղի վրա, կախել նրա պատկերը մեծ դահլիճում, հաստատել երկու թոշակաւորներ Ա. Բէհբութեանի անունով ամենաաղքատ ունկնդրուհիների համար, տալ Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացքների փոխադարձ օգնող ընկերութեանը 500 ր. և դասընթացքների տնտեսական մասնաժողովի անդամ ընտրել հանգուցեալի կնոջը՝ իշխանուհի Նադէժդա Բէհբութեանին: Բացի դրանից—հոգեհանգիստ կատարել դասընթացքների շինութեան մէջ այսօր, ցեր. ժ. 1-ին:

◆ Ապրիլի 11-ից Թիֆլիսի զօրաբանակի զինւորները հագնում են ամառնային զգեստ:

◆ Բրիւսէլի բելգիական գլխաւոր գրասենեակը տեղեկացրեց հեռագրով Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան, որ Թիֆլիս քաղաքի 3 միլիոն 4-րդ փոխառութիւնը նա յանձնել է բէալիզացիայի համար Պարիզի Ժ. Էյնարի բանկին, որը իր կողմից արդէն բաց է թողել օբլիգացիաներ Պարիզի պաշտօնական բորսայում:

◆ Ապրիլի 12-ի երեկոյեան ժողովրդական համալսարանի վարչութիւնը իր հերթական ժողովում կայացրեց հետևեալ որոշումները. 1) խնդրել բժ. Սօբոլևսկիից, որ նա իր ամսիս 11-ին նշանակված, բայց չը կարդացված հետաքրքրական դասախօսութիւնը անէ առաջիկայ մայիսի 15-ից ոչ ուշ. 2) մայիսի 27-ին, Համբարձման տօնին Մուշտայիդ այգում տալ մի զբօսանք վարչութեան միջոցները աւելացնելու նպատակով, որի ծրագիրը մշակելու համար ընտրվեցին Ճիճինաձէ, Ռօխլինա, Րցխելաձէ, Ֆէօդորօվ և Երմօլաեվ. 3) չորեքշաբթի, ամսիս 14-ից արձակել ուսումնարանական աշակերտներին տօների պատճառով:

◆ Պետերբուրգի ժողովրդական համալսարանների վարչութիւնը, մտադրութիւն ունենալով մօտիկ ապագայում հրատարակելու իր սեփական լրագիրը՝ «Вѣстникъ Народныхъ Университетовъ» անունով, դիմել է Թիֆլիսի ժող. համալսարանի վարչութեանը, իր գործունէութեան մասին լրիւ տեղեկութիւն տալու՝ լրագրի հէնց առաջին համարից տպագրութեան յանձնելու համար:

◆ Երդ.-հաւ. Գվազավան ապրիլի 20-ին Ժողովրդական Տանը մի դասախօսութիւն կը կարդայ ինքնասպանութեան մասին:

◆ Ստեփանօվի խմբագրութեամբ Պետիգօրսկում լոյս է տեսնելու մի օրաթերթ «Голосъ Курортовъ» անունով:

◆ Ալ. Մելիք-Ազարեանի կառավարիչ Միլօսլավսկին քաղաքային վարչութեանը առաջարկել է նոր փողոց բանալ Օլգինսկայա փողոցից դէպի Վերայի զառիվայրը:

◆ «Каспій»-ին հեռագրում են Կազանից. «Պետական բանկի բաժանմունքում ձերբակալվեց մի կովկասցի երիտասարդ, որ եկել էր ստանալու Թիֆլիսից ուղարկված 6000 ր.: Ինչպէս ասում են, նա կասկածվում է Ղըզլարի պետական գանձարանի կողոպտմանը մասնակցելու մէջ»:

◆ Ախալքալաքից մեզ գրում են, որ Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղական ճիւղի վարչութիւնը յօգուտ նոյն տեղի ծխ. դպրոցների կազմակերպել է մի ներկայացում բարեկենդանի տօներին, որից զուտ արդիւնք գոյացել է 60 ր.: Իսկ ընկերութեան նոյն ճիւղի վարչութիւնը իր միջոցներից վճարել է յիշեալ դպրոցի հոգաբարձութեանը 20 ր. որպէս ուսումնավարձ նոյն դպրոցի չքաւոր սաների երկրորդ կիսամեակի: Նոյն դպրոցի հոգաբարձութիւնը 15 ր. էլ ստացել է Գէորգ Դաբրինեանից միևնոյն նպատակով:

◆ Թոխախտի դէմ կռւող Կովկասեան Ընկերութիւնը՝ Աբասթումանում շինվելիք սանատորիայի համար ստացել է նուէր.—Բ. Դոլուխանեանից 100 ր., Ն. Վ. Բայխովսկիից 100 ր., Կասպեան Ընկերութիւնից 100 ր., Հաջի Մուստաֆա Բասուլովից 100 ր., ինժեներ Երեմեանից 25 ր., անյայտից 30 ր., Խ. Արղումանեանից 15 ր., Ն. Օքրոյեանից 15 ր., տ. Ա. Ջերքէզեանից 10 ր., բժ. Զավրիևից 12 ր., մի ոմն 4 ր.: Ընդամենը փողով 10,773 ր. 92 կ., ծախված քարերից 1043 ր., ամբողջ գումարը 11,816 ր. 92 կոպէկ:

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ «Իրաւունք» թերթը, հաղորդելով որ Կ. Պոլսի ազգ. երեսփ. ժողովում տեղի ունեցած վերջին խայտառակ դէպքը կազմակերպել են Շահրիկեան և Վարդգէս քաջամարտիկները, առաջ է բերում և Բիւզանդ Քէչեանի հրաժարագիրը, այս բովանդակութեամբ.

«Մեծ. ատենապետ էֆ.

«Ղալաթիոյ եկեղեցին բակին մէջ դարանակալ կազմակերպեալ սոփաջիներու ձեռքն իյնալու յօժարութիւն չզգալով իմ մէջս, և ազգ. ժողովոյ սեմերուն վրայ ազգ. երեսփոխաններու թշնամանուելուն և գրչի ազատութեան, խղճի ազատութեան ու խօսքի ազատութեան բռնաբարուելուն դէմ բոլոր ոյժովս բողոքելով, կը փութամ իմ հրաժարականս հասցնել ձեզ, կար և կարողութիւն մաղթելով Եդեսիոյ ապագայ երեսփոխանին կողերուն և ոսկորներուն:

«Խնդրելով որ ընդունիք հրաժեշտի ողջոյնս»

«Մնամ ազգիս անձնուէր՝

«Բիւզանդ Քէչեան

«Հր. երեսփոխան Եդեսիոյ»

Պերա, մարտ 26, 910

◆ Ազգային երեսփոխաններու դէմ անցեալ ուրբաթ օր խառնակիչներու գործած խայտառակութեանց պատճառաւ ի միջի այլոց Մինաս Չերազ ալ հրաժարած է սա լակոնական հրաժարականը ղրկելով. «Չեմ կարող երեսփոխանութիւն ընել ամբոխային ճնշումի տակ»:

Ս.-Դ. Հնչակ. կուսակցութեան վարիչ մարմինը Պոլսոյ թերթերուն մէջ յայտարարեց թէ ունէ մասնակցութիւն չէ ունեցած յիշեալ ցոյցերուն մէջ և խորապէս կը ցաւի կատարուած եղելութեանց համար:

◆ Ադանայի հայ բանտարկեալներ հեռագրաւ մը իրենց ազատ արձակումը խնդրած են սուլթանին գահակալութեան տարեդարձին առթիւ:

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Տեղական «Новая Рѣчь» թերթը խօսելով հայ իրականութեան յարուցած օրվայ հրատապ հարցի մասին—եկեղեցիներում միտինգներ կազմելու կամ չը կազմելու մասին,—հետևեալ կարծիքն է յայտնում.

Մենք հանդիսանում ենք ամենահետևողական և ամենաջերմ կողմնակից ժողովների և խօսքի ազատութեան և ամեն կերպ պէտք է ողջունենք և աջակցենք նրանց իրագործման: Բայց պէտք է բողոքենք այդ ազատութիւնն իրագործելու համար ձեռք առնվող բոլոր այն միջոցների դէմ, որոնք վիրաւորում են ժողովրդի մեծամասնութեան զգացումները, չեն պատասխանում ճշմարիտ գաղափարներ ժողովների և խօսքի ազատութեան մասին, իսկ, ընդհակառակն, հնարաւորութիւն են տալիս մութ ոյժերին վարել սև-հարիւրեակային ագիտացիա ժողովրդական լայն մասսաների մէջ: Եթէ ամերիկական եկեղեցիներում ժամասացութիւնից յետոյ միտինգներ են սարքվում և նոյնիսկ պարահանդէսներ, այդ որովհետև ամերիկական կրօնական համայնքների պատմութիւնը, նրանց զարգացումը, նրանց աւանդութիւնները և առհասարակ ամերիկական կեանքի բոլոր պայմանները բոլորովին համապատասխանում են այդ երևոյթին: Մեզ մօտ Արևելքում եկեղեցին հանդիսանում է նուիրական տեղ և նրա մէջ ամեն մի մտնողը պէտք է ժամանակաւորապէս հրաժարվէ ամեն աշխարհային կեանքից:

Հետևաբար, խուժելով եկեղեցին և յեղափոխական մեթօդներով վերածելով նրան սովորական դահլիճի ժողովների համար, «ազատութեան այդ կողմնակիցները» վիրաւորում են ժողովրդի ահագին մեծամասնութեան զգացումները:

Այդ եղանակով չէ կարելի արմատացնել մասսաների մէջ սէր առ ազատութիւնը, այլ, ընդհակառակն — զզուանք առ նա:

Կարելի է չը լինել հաւատացող, կարելի է չը ճանաչել եկեղեցին, բայց վնասակար և անտակտութիւն է բռնանալ հաւատացեալների կամքի և զգացումների վրա:

Այնպիսի խոշոր յեղափոխական կազմակերպութիւնը, ինչպէս հանդիսանում է գերմանական սօցիալ-դեմօկրատիան, որ ունի պայքարի, ագիտացիայի և պրօպագանդայի բազմամեայ փորձառութիւն, շատ զգոյշ է պահում իրան կրօնական զգացումների վերաբերմամբ և իր ծրագրի ու տակտիկայի մէջ դնում է այս կանոնը. կրօնը—մասնաւոր գործ է:

*

«Հանդէս Ամսօրեան» ապրիլ ամսի համարում խօսելով վերջերս Պարիզում հրատարակված Սէրժ Հէքմինի թարգմանութեան մասին (Շիրվանզադէի «Արտիստը» գրքի) և Շիրվանզադէի վերաբերմամբ թարգմանչի արած գովասանութիւնների մասին, ասում է հետևեալը.

Ստոյգ է, Շիրվանզադէն ունի մեծ գրագէտի մը յատուկ ինչ-ինչ գրական յատկութիւններ, այսպէս անյեղ առարկականութիւն մը իր ամեն ժամանակի գրուածոց մէջ, ազդու և լաւ տպաւորութիւն գործող լաւատեսութիւն մը, որուն յատուկ է գրերու կատարման մէջ յաղթանակել տալ պարտքի և, բաց աստի, եթէ կուզէք՝ գոհացուցիչ չափով բնականութիւն մըն ալ պատմուածքներու մէջ. սակայն այսչափ միայն՝ և ոչ աւելի: Բայց Շիրվանզադէն հայութեան նկատմամբ միանգամայն մեծ վարպետ մը և համազգային տեսակէտով առաջնակարգ գրող մը հռչակել, այն միակողմանիութիւն է. թարգմանիչը հեղինակին բացասական և թոյլ կողմերը կարծես դիտմամբ անտեսած է, կամ լաւ ևս հակաշրջած:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Նոր-Ջուղա, 20 մարտի

Մեր նախորդ թղթակցութեան մէջ յիշեցինք առաջնորդի ընտրութեան մասին, համաձայն նոր մշակված կանոնադրութեան, աչքի առաջ ունենալով այն հանգամանքը, որ մեր սրբազան առաջնորդը անցեալները ազգային ժողովում հրապարակով յայտնեց ժողովականներին, որ իրան «չեն ընտրեր այս թեմի առաջնորդ, այլ պատուաստեր են այս թեմի վրայ» և թէ «ժողովուրդը ինքը պէտք է ընտրէ իր առաջնորդը»:

Ինչպէս յայտնի է, մեր թեմակալ առաջնորդը 1903 թւից սկսած մօտ 6 տարի շրջագայել է իր հօտի մէջ Հնդկաստանում և Ջավայում և, ինչպէս ինքը իր քարոզների մէջ յիշել է, այցելել է նոյնիսկ այն վայրերը, ուր միայն 2—3 հայեր են գտնվել, անշուշտ նրանց ընդհանուր վիճակը ուսումնասիրելու նպատակով. այժմ կարծում ենք խիստ նպատակայարմար կը լինի՝ եթէ սրբազան առաջնորդը հրատարակի իր հովւական այցելութեան տպաւորութիւնները ու տեղեկութիւնները, որոնք խիստ հետաքրքրական և շահեկան կը լինեն, և որոնց միջոցով թէ մեր նորընտիր Վեհափառ Կաթողիկոսը և թէ համայն հայութիւնը հնարաւորութիւն կունենան տեղեկանալ Հնդկաստանի և Ջավայի երբեմնի հռչակաւոր, փարթամ, մեծահոգի և հայրենասէր հայերի շառաւիղների ողբալի դրութեան և նրանց ազգային-կրօնական հաստատութիւնների անշուք վիճակի մասին, մի գաղթականութիւն, որ ձուլվելու մօտալուտ վտանգի մէջ է գտնվում. ցանկալի էր իմանալ մեր սրբազան առաջնորդի հեղինակաւոր կարծիքը, թէ ինչ միջոցներով կարելի կը լինի այդ վտանգի առաջն առնել. շատ անգամ խօսվել է միջոցների մասին, սակայն մեր կարծիքով ամենագործնական միջոցն է նախ պատրաստված և պարտաճանաչ վիճակաւոր քահանաներ ուղարկել նրանց համար և ապա աշխատել Կալկաթայում, որ Հնդկաստանի վիճակների կենտրոնն է համարվում, ունենալ մի կրթված և լեզուագէտ վարդապետ իբրև առաջ. փոխանորդ Հնդկաստանի և Ջավայի, որը տարւայ ընթացքում՝ եղանակի և հանգամանքների յարմարութեան համեմատ պէտք է շրջի բոլոր վիճակները և հայաբնակ քաղաքները և իր ոգևորիչ քարոզներով ու յորդորներով պէտք է աշխատի ազգային նոր կեանք, նոր ոգի մտցնել օտարացած և խորթացած հայերի մէջ, մօտեցնելով և կապելով նրանց իրանց մայրենի լեզուի և եկեղեցու, հայրենիքի և Մայր Աթոռի հետ, միևնոյն ժամանակ յիշեցնելով նրանց իրանց բազմապիսի պարտքերը. այս կարևոր խնդրի վրա մտածելու է, եթէ չենք ուզում ապագայում զղջալ և ափսոսալ:

Մեր թեմակալ առաջնորդը անցեալները 4 Նոր-Ջուղացիների և 3 գիւղացիների քահանայ ձեռնադրեց կարծեմ առաջին անգամ իր այս թեմում պաշտօնավարութեան ընթացքում. Նոր-Ջուղացիներից երեքը մեր ազգային դպրոցների ուսուցիչներից են, որոնցից երկուսը բաւականաչափ պատրաստված են. պէտք է ասել՝ մեր թեմակալ առաջնորդը աշխատում է ըստ կարելոյն արժանաւորներին ձեռնադրել:

Տեղիս անգլիական փոխ-հիւպատոս բժ. Մ. Աղանուրեան իր վաղամեռիկ քոյր տ. Լ. Դաւիթխանեանի յիշատակին՝ ազգային կենտ. դպրոցի աջ թևի վրա մի երկյարկանի շինութիւն է կառուցել, որը նուիրել է ազգային դպրոցներին. շինութիւնն, ինչպէս լսում ենք, մօտ 1300 թուման է նստել և ծառայելու է իբրև ազգ. կենտ. գրավաճառանոց և ազգային արհեստանոց:

Յովսէփ Պօղոսխանեանի ազգային հիւանդանոցի համար հրաւիրված նոր բժիշկը—դր. Դանդոլֆ—մօտ 3 ամիս է որ հասել է այստեղ և իր գործի գլուխն է անցել. ինչպէս տեղեկանում ենք, բժիշկը իր կարճ ժամանակվայ պաշտօնավարութեան ընթացքում բաւականաչափ համակրութիւն է ձեռք բերել շնորհիւ իր հեզահամբոյր բնաւորութեան. խորհուրդ ենք տալիս բժշկին ապագայում էլ առանց սաէ-կօւէների ականջ կախելու նուիրվել իր գործին և շարունակել եռանդուն և անվհատ: Բժիշկը գալուց յետոյ մի անգամ աջող դասախօսութիւն է ունեցել. ցանկալի է, որ նոյնը շարունակի ինչքան կարելի է յաճախ:

Թերթերում նորերս կարդացինք, որ Բագրատ վարդ. Վարդազարեանը նշանակվել է Վեհափառ Կաթողիկոսի դիւանատան խորհրդի անդամ. ուրեմն ո՞ւր մնաց նրա միսիան, ինչպէ՞ս պէտք է ծածկվի մեր դպրոցների բիւջէի տարեկան մօտ 1500 թումանի բացը. բացի այս՝ անհրաժեշտ է հայթայթել մի պատրաստված տեսչի ռոճիկը, որովհետև անհրաժեշտ է մի հմուտ տեսչի ներկայութիւնը մեր դպրոցներում. «եօլա» տանել այլ ևս չէ կարելի. Թեմակալ առաջնորդի և հոգաբարձութեան լուրջ ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում այս կարևոր խնդրի վրա:

Ցանկալի է, որ մեր ազգային դպրոցների երկսեռ երգեցիկ խմբի կանոնաւոր և պատուաբեր երգեցողութիւնը վանքի եկեղեցում շարունակվի, որովհետև մեր հասարակութեան մէջ հազիւ թէ գտնվի մէկը, որ անկանոն, խառնիճաղանճ և տխրացուցական երգեցողութիւն լսելու ականջ և ճաշակ ունենայ:

Պարսկահայ

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 Թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՇԱՅ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. Ֆ. ԲՕՂԴԱՆՕՎԱ—9½—1 ժ., պլօմբներ և արհեստական ատամներ:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՇԱՅ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. Ֆ. ԲՕՂԴԱՆՕՎԱ—6—7 ժ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
103. 0—39

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Բժիշկների որոշմամբ կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, լուացումներ (спринцов.), վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն (втирание) և այլն: Էլեկտրականութիւն ըեվմատիզմի, պարալիչի, սեռական անկարողութեան և թուլութեան դէմ: Մասսաժ էլեկտրական գործիքով և ձեռքով. մասնաւոր և ընդհանուր մասսաժ: Բժշկական մարմնամարզութիւն, ծաղկահատութիւն: Օտարերկրեայ հիւանդներին ցոյց է տալիս մասնագէտ հմուտ բժիշկներ: Արհուրդը 50 կոպ.: Ընդունելութիւնը՝ կանանց—3—3½ ժ., տղամարդանց—3½—4½ ժ.: Семеновская ул., № 9.
(կ. հ.) 77. 50—22

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԼԻՍՏՕՖ
ՎԵՑ ԳՐԱՆԱՆՈՑ ՍԵՂՄՎԱԾ **ԱԾՈՒԽ** ՅԱՏԿԱՊԷՍ **ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԲՈՒՐՎԱՌՆԵՐԻ** համար, նոյնպէս և ՈՒԹՕՆԵՐԻ, ՄԻՍ ՏԱՊԱԿԵԼՈՒ, ԻՆՔՆԱԵՌՆԵՐ ՏԱՔԱՑՆԵԼՈՒ համար և այլն: Վաճառվում է К. Е. Бобылевъ-ի մօտ, Ալէքսանդրեան այգու դիմաց:
Փաթեթը (60 հատ) 50 կոպէկ:
(ա.օ) 428. 3—1

Լոյս տեսաւ
ՏՂԱՄԱՐԴԻ ՏՐԻՊԵՐԸ
և **ՆՐԱ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ**
Պատկերներով. գինը 20 կ.: Կազմ. մեդից. ֆելդշ. Ս. ԵՍԱՅԵԱՆ: Պարունակում է մանրամասն խորհուրդներ և դեղեր տրիպէրից բժշկվելու համար: Աստիկ կարևոր է գաւառական բնակիչների համար, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ: Ծախվում է Թիֆլիսում «Գուտտենբերգ», «Կենտրոնական» և «Փարոս» գրախանութներում: Ծախվում է նաև նոյն հեղինակի «Տղամարդի սեռական կեանքը», գինը 30 կոպ., որը շուտով կը սպառվի:
(օ. մ.) 402. 4—3

ՓՈՐԾՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ
ՄԵՂՈՒՍԱԲՈՒԾՈՒԹԵԱՆ
26 նկարով
Կազմեց Ա. Բարխուդարեան
Ծախվում է գրքի հրատարակող Ադոլֆ Դիսմայի մօտ. Միքայէլեան փողոց, № 140. Գինը՝ 25 կոպէկ: Գրավաճառներին 20% զիջում:
(ե. հ.) 420. 2—2

Печатается и въ самомъ непродолжительномъ времени поступитъ въ продажу:

„СПИСОКЪ ФАБРИКЪ И ЗАВОДОВЪ РОССІИ“.

Списокъ этотъ съ разрѣшенія Г. Министра Финансовъ и Г. Министра Торговли и Промышленности—составленный Редакціею «Торгово-Промышленной Газеты» и издаваемый Торговымъ Домомъ Л. и Э. Метцлъ и К°.

ЯВЛЯЕТСЯ ЕДИНСТВЕННЫМЪ ОФФИЦІАЛЬНЫМЪ ИЗДАНІЕМЪ

перечня существующихъ въ Европейской и Азіатской Россіи фабрично-заводскихъ предпріятій.

Какъ оффиціальное изданіе «Списокъ фабрикъ и заводовъ Россіи» будетъ заключать въ себѣ точныя данныя о всѣхъ предпріятіяхъ фабрично-заводской промышленности, свыше 30.000 адресовъ, и кромѣ сего, въ немъ будутъ сообщены впервые самыя полныя свѣдѣнія о всѣхъ табачныхъ и спичечныхъ фабрикахъ, сахарныхъ, винокуренныхъ и кирпичныхъ заводахъ, мукомольныхъ мельницахъ и маслодѣльныхъ заводахъ.

Съ выпускомъ этого единственнаго оффиціальнаго изданія торгово-промышленнымъ кругамъ уже не придется прибѣгать къ различнымъ частнымъ аналогичнымъ изданіямъ, которыя, преслѣдуя исключительно коммерческія цѣли и не заботясь нисколько о полнотѣ и точности свѣдѣній, сообщаютъ, якобы по оффиціальнымъ даннымъ, въ спискахъ фабрикъ и заводовъ уже устарѣлыя, крайне неточныя и далеко неполныя свѣдѣнія.

Цѣна «Списка фабрикъ и заводовъ въ Россіи» по предварительной подпискѣ опредѣлена въ 10 рублей за экземпляръ, каковая по выходѣ изданія въ свѣтъ будетъ значительно повышена.

Подписка принимается въ редакціи «ТОРГОВО-ПРОМЫШЛЕННОЙ ГАЗЕТЫ», С.-Петербургъ, Галерная, 24, и въ Торговомъ Домѣ Л. и Э. МЕТЦЛЪ и К°, Москва, С.-Петербургъ, Варшава.
142. 0—5

200 րուբլի պարգև ենք տալիս խրախուսիչին,

ով մեզ կապացուցէ, որ սոյն յիշված առարկաները չեն համապատասխանում իրանց գնին: ՄԻԱՅՆ 3 ՌՈՒԲ. 95 ԿՈՊԷԿՈՎ, փոխարէն 12 ռուբ., ուղարկում ենք 17 հատ անհրաժեշտ և արժէքաւոր առարկաներ. 1) Ան պղպատից ժամացոյց «Անկեր» կամ «Ցիլինդր» կամ. համար, լարում առանց բանալիի՝ 40 ժ. մի անգամ, մինչև րոպէները ուղղված, 6 տար. երաշխաւորութեամբ: 2) Ըր սևացող էլեգանտ շղթայ: 3) Նոյն տեսակ նոր մօդայի բրելոկ: 4) Այծեմաշկի քսակ ժամաց. պահպանելու համար: 5) Կաշեայ շքեղ պորտմոնէ 6 բաժանմունքներով, մեխանիկ. փականով և կնիքի համար առանձին մասով: 6) Կաուչուկէ կնիք պատուիրողի անուն, հօր անուն և ազգանունով: 7) Մի սրուակ թանաք կնիքի համար: 8) ՕԳՏ. ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ! Ամերիկ. անմնաս ածելի «Մալկուտո», որով խրախուսիչը կարող է անվնաս սափրվել: 9) Վրձին: 10) Նիկէլեայ թաս: 11) Ամերիկ. խոշորացոյց, որով բնականօրէն ցոյց են տրվում զանազան տեսարաններ: 12—17) 6 հատ հետաքրք. պատկերներ. Բոլոր այդ առարկաները, բարձր յատկ., ուղարկում ենք միայն 3 ր. 95 կոպէկով, վերադիր վճ. և առանց կանխավճ.: Վերոյիշեալ զարնիտուրը փակ ժամացոյցով՝ 1 ր. թանկ: Փաթեթի և ճանապարհածախսի համար 55 կ.: Սիբիր՝ 85 կ.: Հասցէն՝ Торгов. фирмѣ А. Ш. КАПЛАНЪ и К-о, Варшава, 31. Թղթակցութիւնները ռուսերէն:

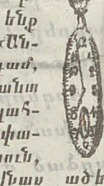

(6, 14, 22) (В-25196) 378. 3—2